

Knjiga 2.

Življenje in svet

Štev. 3.

Ljubljana 12. januarja 1930.

Leto 4.

E. Justin: »Sportnik« (lesorez)

Trideset milijard zvezd

Slika vseirja, kakor jo vidi moderno zvezdoslovje

V zadnjih tridesetih letih je zvezdoznanstvo zelo napredovalo. Značilno je, da si je v tej vedi pridobila eno prvih mest Amerika, dežela, čije profitarstvo slovi mnogo dalje po svetu nego njena resnobra znanstvena prizadevanja. V deželi torej, ki je baje najbolj »praktična« med omikanimi deželami, procvita veda, ki se vidi ljudem najmanj koristna in uporabna! Italija, Nemčija, Francija, ki so se še pred nečelim človeškim vekom ponašale z zvezdarnami, kakor jih ni bilo nikjer drugod na svetu, danes že zaostajajo; na prvem mestu sta Anglija in Amerika. Teleskop na ameriškem Mount Wilsonu ima objektiv v premeru 2,50 m; primerjaj s tem premer enega največjih evropskih teleskopov v Nizzi, ki meri komaj 755 mm. Še večji teleskop bo imela zvezdarna v Pasadoni; le-ta se še gradi in bo v kratkem izročen v uporabo. Namestu 2,50 m bo tu premer 5 m. Poleg ameriških zvezdarn so tudi angleške sijajno opremljene z najmodernejšimi pripomočki. V Zedinjenih državah ameriških podpirajo razvoj zvezdoslovja darežljivi milijonarji; ljudje, ki bi v srednjem veku zidali za svoj dušni blagor cerkve, grade sedaj zvezdarne in druge zavode za raziskavanje prirode. V Angliji podpira zvezdoslovce poleg države najširša javnost; najjačja opora pa so njena starodavna vseučilišča. Jugoslavija bo svojo prvo veliko zvezdarno dobila baje že v kratkem na račun vojnih reparacij. Samo ob sebi se razume, da se naše zvezdoslovje še dolgo ne bo moglo uveljaviti v svetovnem krogu te kraljevske vede. Zakaj ne? Ves napredek našega spoznavanja o vseirju gre vstric z napredkom tehničnih pripomočkov. Veliki, močni teleskopi omogočajo velika raziskavanja. Ker so največji teleskopi danes v Ameriki in Angliji, zaznamujejo zvezdogledi teh dežel največje uspehe: dobršen del novih, mogočnih izsledkov poteka od njih.

Francoski pesnik Maurice Maeterlinck, ki se mnogo bavi s prirodnimi vedami, je nedavno izdal novo knjigo *«La grande féerie»*, ki je posvečena

skrivnostim vseirja. Tu premotriva predvsem izsledke angleških in ameriških zvezdoslovcev, ki so v zadnjih tridesetih letih v marsičem izpremenili naše pojme o vseirju. Ne smemo pozabiti tudi enega najdalekosežnejših dogodkov v sodobnih fizikalnih vedah: Einsteinove teorije. Ta teorija je obrnila mnoga raziskavanja v novo smer. Dasi je človeštvo še daleč, nemara nedosežno daleč od rešitve največjih, najosnovnejših problemov vesoljstva, gre vendar človeški duh stalno naprej. Samo kdor se je kdaj globočje zamislil v skrivnosti vseirja, bo umel občudovati silo tega duha, v katerem je svetovna gnota (materija) spoznala samega sebe, t. j. prišla k zavesti svojega neskončnega snovanja in stvarjanja.

Maeterlinckov spis je zelo zanimiv: čitatelj, ki se je količkaj zanimal za zvezdoznanstvo, bo rad priznal, da ni veliko tega, kar bi se moglo po zanimivosti meriti s premotrivanjem kozmičnih ugank. Spis je razdeljen v troje poglavij: prvo razpravlja o brezmejnosti vseirja, drugo o kozmičnih problemih naše Zemlje in tretje o vplivu zvezd na Zemljo in nje prebivalce.

Ustavimo se za sedaj pri prvem poglavju. Najnovejša raziskavanja postavljajo iznova in še z jačjim poudarkom vprašanje: Je li vseirje končno ali neskončno? Če ni neskončno, kje so njegove meje? Če je neskončno, kaj naj si mislimo pod to neskončnostjo? Očitno je namreč, da se tu naša pamet ustavlja. V zadnjih desetih letih, pravi Maeterlinck, so se zopet pomaknile meje syeta v nove daljave, ki jim še vedno ne vidimo konca. Še nedavno so zvezdoslovci videli skrajno mejo v daljavi 100.000 svetlobnih let. (Svetloba prevale v sekundi 300.000 km. Svetlobno leto je zvezdoslovna mera za prostor, ki ga prevale svetloba v enem letu. Že sama številka kilometrov, ki jih prevale v teku enega leta, je tako ogromna, da preprostu čitatelju ničesar ne pove. Kaj so vsi naši pojmi o prostoru v primeri s sto tisoči svetlobnih let?!) Po najnovejših teorijah pa je daljava 100.000 svetlobnih let še precej znosna sosesčina. Danes smemo

smatrati, da so skrajne meje neke v daljavi 100 milijard svetlobnih let!

Tako se pomikajo meje »končnega«, nam »znanega« vsemirja v neskončnost. Pojdimo dalje. L. 1844. so zvezdoslovci poznali samo 18 zvezd z izpremenljivo svetlobno močjo; raziskovalo jih je pet opazovalcev. L. 1928. jih je bilo katalogiziranih 6800 in 500 astronomov izvrši vsako leto 60.000 opazovanj. Pojmi o velikosti zvezd takisto rasto v ogromne dimenzije. Znano je, da je naše Solnce tako veliko, da bi bilo treba zanj več milijonov takih krogel kot je vsa naša Zemlja. Toda kaj je Solnce v primeri z zvezdo Beteigeneze, ki je taka, da bi bilo treba za njo 28 milijonov 600 tisoč naših Solnc, ali v primeri z zvezdo Mira Ceti v ozvezdju Kita, ki je v premeru dolga 200 milijonov kilometrov? Po vsej verjetnosti je naše Solnce samo ena izmed 300 milijonov zvezd, ki so nastale iz iste vsemirske megle; zvezdnih megel pa se je odkrilo doslej že kakih milijon in se še vedno odkrivajo nove. Naš solnčni sestav je zgolj člen v sistemu Rimske ceste, ki obsega približno tri milijarde zvezd. (Sem niso všteji njih verjetni planeti, otroci, ki se drže svojega solnca tako kot nam znani planeti našega Solnca; zvezde, ki jih vidimo v Rimski cesti, so sama solnca.) Nekatere zvezde, ki se vidijo prostemu očesu kot ena sama zvezda, so v resnici skupina tisočih zvezd, t. j. tisočev solnc. (Tako obstoji M. 13 v ozvezdju Herkula iz 35 tisoč takih gruč.) Koliko zvezd je neki v celoti? Maeterlinck navaja najnovejšo cenitev Searesa in Rhyana, po kateri se utegne število zvezd v tistem vsemirju, ki ga danes zaznava človeštvo z največjimi in najostrejšimi aparati, sukati nekje okoli 30 milijard.

Po današnjem stanju zvezdoslovja smemo torej sklepati, da obstoje ti-le sistemi: 1. Naš solnčni sistem. (V njem je Zemlji najbližja Luna, ki se nahaja v daljavi 384.000 km, najbolj oddaljen brat pa je Neptun, ki se suče v daljavi 4 milijarde 460.000 km.) 2. Sistem Rimske ceste, ki tvori ogromno otočje v vesoljstvu, čigar premer utegne znašati kakih 300.000 svetlobnih let. Sem spada večina solnc, ki jih poznamo. O Rimski cesti vemo, da se pomika v prostoru z brzino 650 km v sekundi. 3. Vsa ostala ozvezdja tvorijo najbrž posebne sisteme, katerih obstoj pa je še

nedoločen; v teh nepredstavljljivih daljavah, kjer skrajno ostri teleskopi oziroma fotografske plošče odkrivajo vedno nove megline, so najbrž nove »Rimske ceste«, novi ogromni otoki sredi neskončnega prostora.

Na tem mestu ne moremo slediti Maeterlincku pri njegovih nadaljnjih premotirvanjih vsemirskih tajn. Po tej sliki, ki smo jo zarisali z nekolikimi potezami, se šele začenja prava pot h kozmičnim vozlom, ki jih ne bo človeški duh najbrž nikdar docela razvozlal. Kakor da gledamo v brezdanje globine, se nam začena ob teh prepadih vrteti v glavi. Kaj je vsa usoda Zemlje in človeštva v primeri s to stvarnostjo vesoljstva? Nemočni se uklanjamo pred ugankami sveta in se stiskamo v svoje vsakdanje življenje kakor pajek v mrežo. Zakaj posamezen človek, pa tudi največji mogočnik, je pred očmi vesoljstva komaj kaj več od revnega, preziranega pajka, ki misli, da je njegova mreža največja umetnost in najgloblja modrost ...

Ženska obleka je primernejša

Kdo se primerneje oblači? Moški ali ženska? To staro sporno vprašanje je znatnost sedaj definitivno odločila v prilog ženski nošnji. K rešitvi je največ pripomogel znani nemški higijeničar dr. E. Friedberger, ki je razčistil spor z natančnimi meteorološkimi meritvami. S toplomeri in vlagomeri, ki jih je dal na več mestih vdelati v moško in žensko obleko, je natančno dognal temperaturo in vlažnost zraka na površini kože. S pomočjo svetločutkega papirja je tudi dognal, v kolikšni meri prodirajo zdravilni ultravijoličasti žarki skozi posamezne blagove do telesa. Na ta način je dr. Friedberger našel, da je temperatura na koži moderno oblečene ženske povprek za 10 stopenj nižja, kakor pri normalno opravljenem moškem; merite vlage pa so tudi pokazale razlike, ki se globljeje v mejah ene polovice do ene tretjine v prid ženski obleki. Povprečni moderni moški prebije tedaj dobršen del svojega življenja — pozimi kakor poleti — v nekakšnem tropskem ozračju, ki močno slabi organizem. Samo obraz in roke so mu deležne zdravega »podnebnja«. Nasprotno pa živi moderno oblečena ženska v klimatu, ki združuje v sebi vse prednosti hladnega, suhega gorskega zraka.

Popravi v št. 2., str. 51, v 3. spod.: zobarja (zobnega zdravnika) nam. zoborja,

P. S. Powers

Življenski serum

NAJTI LEK ZA VEČNO ŽIVLJENJE! SEN, KI SO GA BRŽKONE SANJALI PREMNOGI UČENJAKI! A GLEJ, PO ČARU DOMISLJLJE SE JE ZDAJ TA SERUM NASEL. IZUMITELJ VSAJ TAKO MISLI TER NIMA PREJ MIRU, NEGO GA JE PREIZKUSIL. NA TO PREIZKUŠNJO NAS VABI TA TESNOBNA PRIPOVED

I.

Odkril sem tajno večnega življenja in vendar je moje telo že tri leta v grobu. Vekomaj bom živel in blodil skozi vekove, medtem ko bo moj život izpremenjen v prah in pepel, kajti jaz nisem mrtev.

Nemara bom poleg vas, dočim boste čitali mojo povest, zakaj jaz sem neviden, akopprav vas morem videti in slišati; lahko bi celo stopil za vami, če bi zatvorili duri za seboj. A četudi mi je dana možnost občevati z njimi, ki so mi bili tovariši, je vendar povsem brezplodno, da bi se jim skušal razodeti.

Dr. Konva bi bil najslavnejši človek naše dobe, da ni tisti dan umrl. Skupaj sva proučevala ter dognala vprašanje; neuspeh se nama je zdel nemogoč, ali sama bridka smrt je vlomila v najin laboratorij pa turobno napravila kraj in konec najinemu poskusu.

Se sedaj morem videti neznansko blede Konvov obraz, izpačen od bolesti, ki mu jo je povzročal tekoči ogenj. Odtlej mi je bilo dostikrat žal, da me ni zadela ista usoda, kajti neke stvari so hujše od smrti in grozno je gledati, kako naše rodno telo polzi v grob.

Nekako pred štirimi leti, malo časa po dovršenem doktoratu sem srečal doktorja Konvo, ki sem mu v kratkem postal asistent.

Svojo pot v svet sem moral napraviti, denarja mi je bilo treba, Konva pa je bil silno prikupen. Njegovo delo je bilo jako zamotano in najsijsem izumel, kaj me vprašuje, vendar nisem prav vedel, česa išče.

Namignil mi je, da gre za novo मामило in ker se je bil Konva posvetil tej stroki, ga nisem nič več o tem izpraševal.

Izpočetka sem bil maloveren; vsebinske učenjakovih steklenič in prekapnic pa me je mikala in nekaj časa sem imel moža za prismojenega. Kaj ti more koristiti, če mešaš indsko konopljo, ki ji lečniki pravijo *cannabis indica*, kloral ali klorni alkohol in množino drugih narkotikov z izvlečki iz tilniških žlez? Tega nisem izprevidel.

Moj učitelj je rabil toliko drogev, da bi bil z njimi lahko otroval celo mesto, vsipal vanje tekočine in praške, ki jim nisem vedel sestavin, nato pa zopet na novo začel. Nalagal mi je opravke, ki so se mi zdeli nezmiselni in v prvih tednih nisem ves čas delal drugega ko mešal izdelke; doktor pa mi je priporočal, naj se ne katerih drugih ne dotikam.

»Ne da bi bili skrivnostni,« je pristavil, »ampak ker so hudo nevarni, celo tedaj, kadar ravnaajo opozorjene osebe z njimi.«

Poteklo je nekaj časa, prej ko sem mu mogel izvabiti tajnost njegovih raziskav.

Neki dan sva sedela v laboratoriju pred poskusnicami (epruvetami) in pomenek je nanesel na duhovnost.

»Veste,« me je opomnil Konva, »naj se zdi stvar še tako čudna, duh ali podzavest je proizvod možganskega ovoja. Vi ste, kakor jaz, podvrženi temu delu svojih možganov. Ni li to presenetljivo, da ta proizvod živega stvora umrje z njim vred?«

Prikimal sem, a še to dodal, da po mojem mnenju smrt vse ugonobi. A dočim sem govoril, se je zdravniku obličje čudno raztegnilo in ustnice so mu drhte.

»To se mi vidi točno,« je kliknil, »kolikor pač moremo mi o tem soditi. Vendar vemo, da se razum razvija pod vplivom peterih čutov in da dete ob rojstvu nima ne umnosti ne podzvesti. Ali more duh še dalje bivati, ko je smrt uničila čute? O tem imamo mnogo teorij, toda jaz bom dal dokaz, proučujem namreč neki proizvod, ki bo mogel iztrgati duha telesu še pred smrtjo.«

»Kako?« sem ostrmel. »Je li možno, da gubiva svoj čas s tako blaznimi raziskavami?«

Konva je vzel svaljčico ter jo nerazumno prižgal.

»Zakaj pa ne?« je zaklical izzivalno; »to je edini način, da se spozna resnica. Mar ni znanost že stoletja in stoletja napredovala, ker je skušala odkriti neznano? To vam rečem, prijatelji, vprašanje je pomembno in svojega časa nisva potratila.«

Pomembno! Še več ko pomembno bi bilo, če bi bilo rešeno; toda nisem mislil, da bi bilo to kaj drugega kot uto-pija, in sem Konvi to povedal. Misel, da uporablja svojo razboritost za slično početje, me je togotila. Dostavil sem, da se ne maram več ukvarjati s takšno zadevščino.

»Prav močno mi je žal,« je vzdihnil mojster, »saj ste mi mnogo pomagali. Vaše znanje v kemiji in zdravilstvu nama je znatno lajšalo posle. Kakor domnevam, ste vi menili, da proučujem kako novo sredstvo za omiljenje bolečin. Obžakujem, ker vam nisem

vsega kar od kraja zaupal. Ako me hočete poslušati sedaj, vam poskusim razložiti, kam merim.«

Tedaj mi je pravil o nenavadnih proizvodih, ki jih je rabil. Poznal sem kloral, kanabis, alkaloidi in še kaj drugega. Vendar večina drog, ki jih je imel Konva v rokah, mi je bila neznana. Izvestne med njimi so bile očitno že odkrite, vendar njih uporaba je bila še nedognana. Kar se tiče tilniških žlez, so v tem času komaj pričenjali upoštevati možnost izkoriščanja posameznih med njimi, a izprašujem se, kedaj jih bomo znali vse na prid obračati.

Zdravnik je končal z besedami:

»Proizvod, ki sem ga menda izumil, mora ločiti duha od telesa, toda blodnja, delirij, pri tem ne nastopi, saj edinele predružači duha, delovati pa ga ne ovira.«

»Potemtakem bo povzročil smrt,« sem dejal z nasmeškom.

»Nasprotno, večno življenje!« je ugovarjal Konva. »Premočna davka bi sicer imela smrt za posledico, kajti dišave, ki sestavljajo ta eliksir, so vse opasne; ali če ostanete zadosti dolgo z menoj, da boste navzoči pri zaključku mojih eksperimentov, boste sodili sami po svoje. Jutri kanim napraviti tak poskus.«

Tolikšna radovednost me je obšla, da sem sprejel.

Kolikor je bilo še dne, sva ves čas iskala protivnega strupa, oziroma Konva ga je iskal, jaz pa sem mu pomagal. Razumel pa nisem dosti več nego poprej.

Naposled je bil videti zadovoljen.

»Oba proizvoda bosta učinkovita,« je izjavil. »Nasprotni strup nama je potreben za najin eksperiment, duha mora namreč prineesti nazaj v telo.«

Prikril sem nasme.

»Čemu pa je kanabis?« sem vprašal.

»To je čudovit proizvod, jelite?« je vzkliknil Konva navdušeno. Večina tistih, ki ga rabijo, ne poznajo njegovih lastnosti, akoprav vedo za simptome, nastopajoče po uživanju preobile mere. Preden bolnik občuti njegov omotični vpliv in se pogrezne v mrtvičnost, zaznava razdvojitve v svoji osebnosti. Indska konoplja je prav znana, dasi malo rabljena droga, ki ima tehtno vlogo v mojem odkritju. Kadar se meša v majhnih količinah z drugimi mamili, na primer kloralom in opijem, je učinek... pa saj boste sami sodili.«

To je bilo od sile zanimivo, vendar nisem bil kdo ve kaj preverjen in domneval sem, da je Konva zamisel obsojena na popoln izpodlet. Pri vsem tem pa sem mu bil pripravljen dovoliti, naj mi poskusi nasprotno dokazati.

Po končanem opraviu sva oni večer dolgo kramljala in dozdevalo se mi je, da je moj drug izredno razburjen.

Klepetala sva o smrti, tem tajinstvenem pojavu, ki prej ali slej doleti človeško bitje.

Konva mi je razložil svoje teorije skoro potihem. V kratkem sem ga mogel slediti v njegovih izvajanjih in prestresati neznano stvar s tolikšno lahkoto kot on.

Pravil mi je doživljal iz svojega življenja, ki se je bil primeril pred več leti: ko je študiral medicino v Avstriji, si je bil nakopal sovražnika in ta — lečnik kakor on — se je zaklel, da ga ubije, pa če bi moral v ta namen na konec sveta za njim. Konva mi je povedal razlog te mržnje: šlo je za ženo drugega zdravnika in silno sem se zavzel ob novici, da je mogel imeti moj učenik takšno dogodivščino v svoji prošlosti.

»V resnici ni bilo nič,« je sklenil, »vsaj nič resnega in večkrat se mi je vrnila misel, da je dr. Končan zblazenel. Pa naj si bo ta stvar kakorkoli, to vam priznam, da me je strah, sicer ne njega, pač pa smrti. Po tistem času sem živel kakor jetnik in grožnja tega možaka mi noče iz spomina. V tem trenutku čutim, da se bo nekaj zgodilo. Končan je osvetljiv, odločen in se ne bo pred ničimer ustavil.«

Povprašal sem se, ali želi Konva zagledati razvozlati problem o žitju in smrti. Sedaj, ko sem vedel za to zgodbo iz njegovega življenja, se mi je zdel normalnejši. V nevarnosti je bil in se je plašil smrti, kakor je otroka strah tem. Sicer pa, kdo se je ne boji?

Vendar v njegovih nevsakdanjih sklepih ni bilo nič otročjega in njegova vednost se mi je zdela brez mej.

Oni večer me je menda urekel in tudi če bi bil hotel, ne bi bil po vsej priliki mogel ostaviti njegovega laboratorija.

★

Drugo jutro sva poskušala najti človeka, na katerem bi mogla napraviti svoj eksperiment.

Na splošno ni tako težko naleteti koga, ki bi sprejel, saj za dovoljno

vsoto se ponudi kateri si bodi berač. A tokrat sva zaman poizvedovala. Sicer pa je menda Konva iztikal brez prepričanja, kajti na koncu koncev bi bilo proti navedenim navodilom zdravilstva, preizkušati kako formulo na človeškem stvoru, ne da bi človek poznal njene učinke. Da se je primerila nesreča, bi bil Konva obdolžen umora. Zategadelj mi je še tisti dan nekaj predlagal.

Že debelo uro je korakal semtertja po svoji pisarni, kar mi reče:

»Saj boste znali uporabiti mojo formulo; preizkusite jo na meni. Pripravljen sem spustiti se v to nevarnost.«

Zaman sem si prizadeval ugovarjati. Podoba je bila, da ni drugačnega izhoda, in doktor je imel dovolj zaupanja v svoj izum, da bi ga preizkusil na sebi.

Oni večer sem mu torej vbrizgnil nekoliko kapelj raztopine in s tesnobo čakal izida.

Nič ni bilo. Konva je imel dojem zaspanosti, to je bilo vse.

»Vbrizgajte mi jačjo davko,« je velel.

Jaz pa nisem maral, kajti vedel sem, da tekočina vsebuje dosti klorala in hiozina in da bi bila krepka davka opasna. To sem tudi Konvi rekel.

»Svojo formulo izpopolnim, pa če bi moral temu posvetiti leto dni,« je momljal. »Uspeh in neuspeh čisto prav blizu sosedujeta in zagotavljam vas, da se mi obnese! Prinesite mi epruvete.«

Slušal sem. Čudna reč: prav nič več me ni mikalo, da bi ga zapustil.

Robotala sva skupaj mesec dni, a kazalo je, da si nisva nič na boljšem nego popred. Konvo samega je začel minevati pogum in menda bi bil vse na kol obesil, da ni prejel neko pismo.

Bil sem poleg, ko ga je odprl; nestrpno je raztrgal ovitek, ki je nosil

inozemsko znamko. Potlej se mi je zadelo, kakor da je prebledel, medtem ko je površno preletel, kar je bilo napisano. Za trenutek je obsedel s papirjem v roki, ki je malce trepetala. Nato se je okrenil proti meni z rahlim usmevom in mi pomolil list. Drugega ni bilo na njem ko dve besedi:

Cestitam, Končan.

»Kaj pa to pomeni?« sem osupnil.

»To pomeni,« je odvrnil Konva in si grizel ustno, »da moram usovršiti svojo formulo.«

Zasmejal se je, kakor da se šali, toda zapazil sem, da se opoteka, ko je vstal in krenil proti mizi v laboratoriju.

Je bil to dokaz, da je bilo ono njegovo pripovedovanje pred dobrim mesecem točno? Takrat sem bil mnenja, da je stvari pretiraval in da se je nevarnost, katere se je bal, porodila v njegovih utrujenih možganih. Vendar njegova bojazen je bila istinita in opasnost je obstajala.

»Čestita mi,« je mrmral in zopet prijel pismo. »Slišati je moral o mojih raziskavah,« je pristavil trpko.

»Ali res verjamete, da vas namerja ubiti?«

»Seve, ako mu jaz to dovolim,« je smehljaje se odgovoril Konva, ki se mu je obličje razjasnilo. »To je blaznik, ki se ga je bati, ker je učen. Razsrdil se je name zaradi umišljene žalitve... Ne misliva več na to in lotiva se zopet svojega dela.«

Zares sva se ga zopet oprijela, toda videl sem, da Konva ni pozabil in njegov strah, bi dejal, je bil vzrok uspeha pri njegovih raziskavah. Pozno zvečer se je ustavil in na obrazu sem mu mogel čitati, da je precej zadovoljen in da bi hotel pričeti nov poskus.

»Napraviva ga jutri... ne, nocoj,« je jeknil, si zavihnol rokav ter se zleknil po secirni mizi.

»Dajte mi tokrat injekcijo v žile,« je ukazal. »Po mojem mnenju nama je izpodletelo, ker je staničje razkrojilo delujoče snovi, preden so dosegle možgane.«

Večkrat sem premešal tekočino in je nekoliko vžil v stekleno brizglo. To sem pritrdil v cevko z iglo na koncu, kajti pri takovih operacijah je treba velike opreznosti, da raztopina preneha ne poteče v žile. Vedel sem tudi to: če spustim en sam zračni mehurček v cevko, bo ta, dospevši v srce, Konvo pri tej priči usmrtil.

Dvignil sem brizglo in spustil raztopino v žilo, ki sem jo na vsak način predrl, kajti kri se je pomešala s tekočino, ki je bila v cevki.

Konva ni krknil niti kriknil in pozorno sem ga motril. Trideset sekund se ni nič zgodilo, potem sem videl, kako je doktorju život otrdel; svaljčica mu je pala izmed prstov in obraz mu je pomodrel, gotov znak opasnosti. Prej nego sem mogel prekiniti vbizgavanje, se je Konva onesvestil. Polt mu je bila nekam čudno svinčena in čeljust se mu je povesila; oči so ostale odprte in toge. Z veliko naglico sem mu dal močnih dražil, zlasti injekcijo strihnina, potem še eno, da bi ojačil srce. Toda bilo je prekasno, nobenega znaka živnosti ni dal od sebe.

Obupno sem si prizadeval, da bi ga spet oživil, pa sem z grozo ugotovil, da je ledeno mrzel. Dajal sem mu vse reagentije, kar sem jih poznal, ponavlja je venomer:

»Konva je mrtev, jaz sem ga ubil!«

Vsak pripomoček, ki sem ga uporabil, mi je pričal, da je Konva preminul pred kakimi desetimi minutami, in nazadnje sem se spomnil telefona: rodarstvo moram obvestiti!

A v tem trenutku sem se domislil nasprotnega strupa in s skrajnim naporom sem mu vbizgnil obilen vzemek pod možgane, kakor mi je bil Konva naznačil.

Bob ob steno! Konva je bil mrtev! Nobenega učinka ni bilo. Pet minut je poteklo, pet grozljivih minut, med katerimi sem zdaj klel, zdaj molil.

Pa vendar, ako se je ta prekleta formula pokazala učinkovito, zakaj se ne bi še protistrup izkazal?

== Bodoči nadčlovek ==

'Avstrijski učenjak dr. Konstantin Economo, profesor psihiatrije in nevrologije na dunajski univerzi, je imel v državnem psihiatričnem inštitutu v Newyorku zanimivo predavanje o napredujočem razvoju človeških možganov. Učenjak je med drugim izvajal:

Človeški možgani se stalno izpopolnjujejo tako anatomske, kakor glede svojih funkcij. Zdi se, da razvoj možganskih funkcij ne pozna nobene meje in svobodno se more trditi, da se bodo človeški možgani v toku časa vedno bolj izboljševali in počinili. Svoje mnenje podpiram z mnogimi preiskavami možganov sedanje generacije kakor tudi lobanj in možganske sile predzgodovinskega človeka in možganov živali nižjih vrst.

Ako gremo od nižjih živih bitij do človeka, vidimo, da se odlikuje vrsta vretenčarjev, v katero spada človek, ne samo po večji možganski množini, temveč predvsem tudi po finejšem sestavu možganov in po razlikovitosti novih možganskih organov. Ta kvantitativni »prirastek« možganov in napredujoče počinjenje možganskega se-

stava v mejah določne vrste imenujem progresivno cerebracijo ali napredujoč možganski razvoj. Ta napredujoč možganski razvoj je izraz splošno veljavnega prirodnega zakona, po katerem se vrši pri vseh živih bitjih na našem planetu splošno in neprestano stopnjevanje višjih duhovnih funkcij ali z drugimi besedami neprestano povečevanje inteligence.

Napredujoči možganski razvoj ne pomeni le biološko kvantitativnega stopnjevanja že obstoječih duhovnih sposobnosti, temveč tudi možnost nastanka novih duhovnih sposobnosti. S tem se odpirajo razvoju človeštva novi vidiki, kajti upati smemo, da bo deloval zakon progresivne cerebracije (napredujočega izpopolnjevanja možganov) tudi v bodočih generacijah.

★

Za globljo presojo teh vrst bodi omenjeno, da si je pridobil dr. Economo že leta 1907. odlično znanstveno zaslugo s spoznanjem in opisom spalne bolezni. Širši javnosti pa je bolj znan kot pionir letalstva, ki se je udeležil z bratoma Wright njunega prvega poleta v Franciji.

Turksib

To je ena izmed čudnih sovjetskih okrajšav, ki označuje ta čas najdaljšo železniško progo, ki je še v gradnji: turkestanško-sibirsko. Dolga bo 1448 km.

Predlanske jeseni so zvezali nje severni del z mestom Ajagusom (prejšnjim Sergijopolom). Postajno poslopje, brzojavni drog in 337 km tirašča skozi kazakstanske stepe nudijo svojevrstno sliko. Pet mesecev pozneje, lanskega 1. maja, so slavili v Semipalatinsku in po vsej sovjetski uniji otvoritev ogromnega mosta preko Irtiša, ki tvori del proge.

Most preko Irtiša je vobče največji železniški most, ki so ga zgradili boljševiki. Za njegovo zgradbo so porabili 5100 sodov cementa, 16.000 kubičnih metrov kamna in peska, 3340 t železa. Včasih je delalo preko tisoč ljudi na tem mostu. Izredno mrzla lanska zima je ljudi čestokrat prisilila, da so za dva, tri dni prekinili delo, saj so bili mrazovi

48 stopinj pod ničlo nekaj običajnega, a 35 stopinj pod ničlo je bilo maksimum, ob katerem so delali. Most so dovršili v desetih mesecih in 40 dni prej, nego so menili po načrtu. Stroški so znašali 2.841.000 rubljev.

Čim so most dogradili, so ga takoj izročili prometu. Služi predvsem izvozu v zapadno Kitajsko in uvozu bombaža, svile in usnja iz zapadne Kitajske.

Točasna gradbena sezija je najvažnejša. Na severni progi, ki meri 724 km, dela preko 20.000 ljudi, istotoliko tudi na južni progi. Kakšnih 30 odst. delavcev je domačinov, kozakov. Po vseh važnejših točkah naletiš na skupne kuhinje, pekarnice, ambulance, zadržne trgovine in poštne urade. Na severnem delu obratuje ta čas 10 potujočih kinematografov, 30 klubov in 60 učilišč za pobijanje nepismenosti.

Železnica vodi skozi neobljubeno, deloma popolnoma suho puščavo. Kakšnih 100 km gre skozi nestanovitna, peščena tla. Do postaje Balkaš proga že obratuje. 12. avgusta lanskega leta je od-

počel prvi osebni vlak proti Balkašu, ki je od Semipalatinska oddaljen 514 km.

Na severni in južni progi naravnost tekmujejo, kdo bo prej z delom končal. Tekmujejo pa tudi s tem, kdo bi ga bolje in ceneje končal in kdo bo delavstvu v tem času nudil največ prilike za kulturni razmah. Vse to učinkuje, da so bile razmere v drugem gradbenem letu neprimerno boljše nego v prvem. Tako se zdaj ne dogaja več, da bi morali prekinjati delo, ker bi zmanjkalo delavstvu živih in pitne vode.

Lanskega 19. julija je privozil prvi vlak v glavno mesto Kazakstana, Alma-Ato. Prvič je začelo tamošnje prebivalstvo žvižg železniške lokomotive, ki so jo bili okrasili s cvetjem in zelenjem ter jo sprejeli z nepopisnim navdušenjem.

Do 1. avgusta so dovršili na obeh delih proge 941 km, preko 60 odst. celotne proge. L. 1931. bo delo popolnoma dovršeno, najmanj dva meseca prej, nego so se nadejali po načrtu.

Panait Istrati

„Proti drugemu plamenu“

V zadnji številki smo priobčili kratak življenjepis avtorja obširnega dela »Vers l'autre flamme«, ki je pravkar izšlo v Parizu v treh knjigah. To pot prinašamo iz tega dela izveleček poglavja, ki ga je avtor — nekdanj navdušen pristaš sovjetske Rusije — z ironičnim sarkazmom naslovil: »Boj zoper birokracijo«.

Tako kot danes, še ni bila »razredna zavest« nikoli monopol onih, ki imajo pečenko v loncu. Lonec proletariata je danes neznansko velik, toda pečenke je malo. In baš tu se odpovedujem vojskujočemu se »revolucionarju« ter sem pripravljen za borbo proti njemu. Da, odpovedujem se svojim komunističnim prijateljem ne izvzeši ono, na kar so v Rusiji najbolj ponosni: postavitve socializma. To je žalostno za naše staro prijateljstvo, toda tako je.

Eno vem: vem, da se je povzpela do oblasti ogromna večina ljudi mojega razreda, da se je, ko je to dosegla, pričela takoj napihovati in s polnim želodcem odgnala od mize vse bratce, ki se niso pridružili njih mnenju in jih pustila, da so umrli od lakote.

Niti 10 % mednarodnega komunističnega proletariata ni točno poučenih, kaj se godi v Rusiji, kajti sicer bi bila stranka kmalu popolnoma zapuščena in ustanovila bi se nova boljševiška stranka na novih poštenih temeljih, ki ne bi dala več voditeljem tako neomejene oblasti.

Samo opozicija in njen vodja Trockij je zmožel »razsvetliti« množice, toda manjkajo jima sredstva, ki bi bila enakovredna nesreči, poleg tega pa oba nista dovolj sposobna. Iz orkestra, ki

ga tvorita, prihaja k nam le glušeč trušč. In če bi se opozicija odločila za drugo izdajo takega boljševizma, po-

Ženski državni pravdnik v Moskvi v osebi gospe Nuryene, fanatične komunistinje, ki je nastopila v mnogih procesih

tem naj ve, da bo našla v meni neusmiljenega sovražnika, sovražnika, ki je osamljen in bo dal svoje življenje za ono, kar se mu zdi najodličnejši blagor človeka: svobodno se priznavati za

tovariša ali nasprotnika. Ljening je pustil svojim nasprotnikom svobodo izražanja: in to je storil od vseh najbolj grozovito, često odvrtno nepravilno in sramotno, Gorkij.

Rekli mi bodo, da bi baš ta svoboda, za trenutek dovoljena, vzela revoluciji življenje. Jaz pa pravim: ne svoboda, toda gotovo mnogo bolj vaša tiranija. In niti vstop kakega drugega Gorkega v današnjo skupnost je ne bo več zbudil v življenje.

Ponavljam: ne zanikam iskrenega mišljenja proletariata. Kakor hitro stopimo na ruska tla, bo umljiva mera

bilo trpeče človeštvo izročeno najbolj črni reakciji.

Enkrat za vselej in odločno ugotovljeno imam pravico, da zakličem birokratski kasti: lumpi! — lump, ti — včeraj zmeren, danes fanatičen, včeraj »marksist«, danes »ljeninist« — z vedno enakim topim obrazom, vedno enako trdovraten, ki grebeš svoje kremplje v hrbet zatirane množice in tako sabotiraš sijajno delo socialne pravičnosti.

In mnogo več — sramota, ki jo do sedaj ni vsebovala zgodovina socialističnih državljanskih bojov — ti danes

*Sovjetski poročni urad
kjer se sklepajo in razdirajo zakoni po mihi volji*

mojega zaupanja in moje vere. Toda zgodovina se ponavlja, se prekucuje in se bliža nepopravljivemu. In prav to se mora preprečiti s prijateljskimi sredstvi.

Da, gotovo, v poštevek pride edinole lojalna borba, tudi če so moči neenako razdeljene, če so eni praznih rok in drugim na razpolago Sibirija. Zaradi svetovnega proletariata mora ostati sovjetska Rusija nepremagljiva trdnjava. Zločinski in zrel za vislice bi bil delavec, ki bi jo napadel z orožjem v roki. Če bi se podrla ta trdnjava, bi

ubijaš. Moriš z lakoto, z ječo in celo z bičem, ubijaš delavca, ki noče klečeplaziti pred tiransko oblastjo.

O, da bi mogel pozabiti, kako popolnoma nesebičen sem prišel k tebi, kako malo je manjkalo, da me nisi vtaknil v žep! O, da bi mogel v tvoje dopadajenje zaničevati množico, ki gaziš po njej, njeno bodočnost, ki jo zavratno ubijaš in njene najboljše borce, ki jih ti v imenu elastične doktrine izganjaš, zapiraš v ječe in jih zatajuješ!

Kolikor gre za sovjetsko Rusijo, bi se moralo vedeti, ali je treba razliko-

vati med borbenim lumpom in birokratom, ali pa je treba oba smatrati za eden in isti hudoben tip. Stvar je namreč taka: v Rusiji ne stopiš v noben urad, v noben tramvaj, v noben lokal, ne da bi videl povsod poziva: »Sodrug! Udeležite se boja zoper birokracijo!« Čudite se! Seveda sklepate, da obstoja vodilen sistem, ki se bori zoper birokratski sistem. In ker veste, da je vodilni sistem proletarska stranka sama, morajo biti torej birokratje ljudje, postavljeni v službo proletarske države. Torej nejeverni sodrugi, brez idealov, brez prepričanja, čijih nagnjenje po pridobitvi osebnih koristi na račun splošnosti in čijih sabotažo je treba pobijati.

Ti pozivi so kakor ustvarjeni za nasutje peska v oči človeka kot sem jaz. Da sem bil zapustil Rusijo po šestih tednih kakor ostali delegati desete obletnice republike, bi pisal o tej stvari zanosne članke.

Nesmisel! Komedijantstvo in nič drugega so ti pozivi. Poznal sem poštene komuniste, ki so vzeli boj zoper birokratizem resno in bili voljni izpolniti svojo dolžnost do zadnjega. Kaj so dosegli? Izgubili so zaslužek.

»Borbeni« birokrat ali kakor ga imenujejo tam, borbeni »odgovorni« hodi nemoteno svojo pot. On je gospodar tribune in časopisja. Samo on sme govoriti. Samo on sme pisati. Napravi si večino, kakor si jo napravi kak uredniški odbor in cenzura. Tako mu ne more nihče ugovarjati. Ker pa se vedno zaveda nezadovoljstva, ki tli pod pepelom in za katerega je treba napraviti odvod, monopolizira tudi ugovore. To je razlog, iz katerega sta nastala oba izrastka sovjetskega časopisja: »Samokritika« in »Kontrolmas«.

Ničvredna šala! In če bi bila samo ničvredna, toda ona je zvižajna in včasih krvoželjna. Zнала je na eni strani razkrinkavati zlorabe in odpirati tvore, na drugi strani pa je poslala v smrt obžalovanja vredne delavske dopisnike, ki so tako trdno verovali v »delo ozdravljenja«, da so neusmiljeno preganjali sumljive višje in nižje uradnike in jih dali pobiti kakor muhe. Morilce je seveda zadela kazen, toda s tem ni bilo pomagano ne žrtvam in ne »delu ozdravljenja«.

Kasneje so se pojavili v serijah Rabkori (delavski dopisniki), ki so razumeli, da zlo ne tiči v korenini, ~~tako~~ na

vrhu, ki pa je nedotakljiv ter so si kljub temu napravili dobičkanosno obrt s tem, da so volunili po »grešnih kozlih« in jih skoraj uradno denuncirali. Njihove odvišne tirade, ki so se gnusile vsem, ki so vedeli, za kaj gre, so blestele po vseh časopisih, največ v službeni »Pravdi«.

Tekom svojega križarenja po sovjetski Rusiji sem često srečal te Rabkore. Med njimi je še par redkih eksemplarjev, ki so s strastjo govorili z menoj. Toda strast jih zavaja v največje neumnosti. Drugi so reveži, ki ne upajo pogledati človeku v oči. Ostali so zločinski psi. O enem od teh so mi pripovedovali v Sukhurnu na Kavkazu lepo zgodbo: Ta Rabkor je hotel postati slaven. Znano mu je bilo, kako hitro so postali slavni njegovi tovariši, ki so postali žrtev svojega poklica. Zato je podkupil nekega pijanca ter mu natančno razložil, kako mu more napraviti z bodalom neopasno rano na hrbtu. Ko se je stvar dogodila, je bila temna noč in nikjer nobene priče. Toda vbodiljaj je bil premočan in Rabkora so našli v mlaki krvi. G. P. U. se je lotila zadeve ter poizvedovala po zločinskem kaluku ali po povzročitelju tega maščevanja. In izsledila je pijanca — v svoje največje nezadovoljstvo, kajti »prijateljček« je izdal dogovor: »Ali veš, da si ga skoraj umoril?« — »Zmotil sem se Bil sem pijan.« — Zadevo so potlačili.

V STISNJENEM ZRAKU

Delavci, ki poslujejo v zgoščenem zraku (keson, potapljalno), so izpostavljeni nekim neugodam, zlasti šumenju v ušesih. Kadar pa ostavljajo stisnjeni vzduh, je stvar opasnija: »plačuje se pred odhodom.« Robert Bayle in Paul Bert sta pokazala, da se nesreče dogajajo zato, ker dušik, raztopljen čezmerno v krvi, mahoma prehaja v sproščeno stanje po staničju, trgajoč ga, in tvori velike plinske mehurje po žilah. Pri potapljačih opazamo predvsem ušesni hrust, omotico, dolgotrajno nezavest, bolj ali manj popolno mrtvičnost. Taka paraliza nastopa tudi pri »zabojarjih«, a se lažje zdravi. Tudi manj resne neprilike se javljajo: težko dihanje in prebavljanje, bolečine v mišicah ali sklepov itd. Počasno sproščanje (dekompresija) preprečuje take uime. Potapljalcem je svetovati, naj se vračajo proti površini do 9 m na minuto. Ogibati se je prehlada ter imeti blizu ladjarnice kurilnico za ponovno zgoščanje. Sicer pa posebna zakonodaja ščiti takšne težake.

Novo gospodinjstvo **prihaja...**

Tehniški duh našega časa tudi v kuhinji

Tehnično misleči raziskovalci so vse do 19. stoletja kaj malo skrbeli za izboljšanje gospodinjskih pripomočkov. Gospodinja je delala na osnovi izkušnji, ki si jih je ženstvo pridobilo in z

Aparat za sušitev rok z razgretim zrakom

drugimi pripomočki, ki so bili tudi stari mnoga stoletja. Stoprav ob koncu 19. stoletja, zlasti pa v 20. stoletju se pojavljajo težnje, da se gospodinjstvo racionalizira in unapredi, to se pravi: da se gospodinjski opravki izvršujejo boljše, pametnejše, z novimi pripomočki. Tehniški duh mora prodreti tudi v kuhinjo! — je geslo pristašev tega stremljenja.

V Angliji in v Zedinjenih državah ameriških so prišli na tem področju že precej daleč. Ondi je vedno več ljudi, ki se zanimajo za kuhinjske preosnove. Prirejajo se potujoče vzorčne razstave, v gospodinske šole se uvaja poduk o

najnovejših načelih umnega gospodinjstva. Tehniki in fiziologi se trudijo, da bi sodobni gospodinjini olajšali delo. Zastarelo orodje se nadomešča z novim, smiselnejšim; izpreminja se celo oblika posode, ki je v nekaterih primerih ostala neizpremenjena iz pražgodovinskih časov. V Zedinjenih državah sili že druginja gospodinjine k temu, da postopajo kolikor moči gospodarno, t. j. da opravijo delo čim hitreje in s kar najmanjšo uporabo energije ter da ga opravijo same in si tako prihranijo stroške s služkinjo. To veleva tudi današnji položaj žene-gospodinjine, ki mora kajkrat izvrševati še kak poklic. Zaradi tega so nove ameriške stanovanjske hiše tako urejene, da dobiva gospodinja po vodovodu poleg mrzle tudi gorko vodo in da ima za kuhanje in kurjavo na razpolago plin in elektriko. V zadnjem času se uvajajo v gospodinjstvo stroji, ki avtomatično opravijo neko delo ob določenem času. Pri nas je edin tak avtomat — ura-budilka, drugod pa že začenjajo uvajati avtomatične kuhinje, avtomatične pralnice in tako dalje.

Preosnove gospodinjstva gredo v to smer, da delo, ki je dejanski potrebno, čim bolj pospešijo, ne da bi bilo zbog tega slabše opravljeno. Prva pot k temu je n. pr. praktična, smiselna razporeditev predmetov v kuhinji. Prej ni nihče mislil, da gospodinja zapravi silno mnogo časa in moči s tem, da sega zdaj tja, zdaj drugam, hodi sem in tja in podobno. Novo gospodinjstvo je predvsem izdelalo do skrajnosti premišljen načrt praktične kuhinjske ureditve in opreme. Ne bi verjeli, kakšne poizkuse so delali v ta namen. Dognali so n. pr., koliko gibov ali kretenj napravi roka pri kuhanju, če ima potrebne materialije v papirnatih vrečkah in zavojčkih, oziroma na stenskih policah, ali pa če jih ima v moderni jedilni shrambi v posebnih, lahko in hitro uporabljenih pomičnih predalih. Te poizkuse so delali tako, da so dali gospodinjini v zapestje gorečo električno žarnico in fotografirali je potem prav na-

zorno pokazala vse gibe, ki ji mora izvršiti roka pri delu. Tako se je pokazalo, da se da trajanje kuhinjskega dela zelo skrajšati, pri tem pa ostane posledek dela vsaj isti oziroma boljši kot pri navadnem neracionalnem delu. To je važno za gospodinj, ki se ji zelo mudi, pa tudi za tisto, ki hoče imeti več časa za počitek. Če se da neko delo z izvestnimi pripomočki in preudarno spretnostjo opraviti znatno hitreje nego sicer, zakaj bi se torej bali modernega umnega gospodinjstva?!

Pohištvo praktične domačije zame-tuje vse nepotrebno: žlebove, okrase in druge take reči, ki samo otežkočajo in podaljšujejo snajenje. Konvice se po novem izdelujejo tako, da se lahko iz-livajo tekočine, ne da bi se pri tem poškrovil namizni prt in da so vrhu tega dovolj stabilne. Prah se briše in stan-ovanje snaži s sesalnim aparatom; zaradi lažje razsvetljave imajo vse mo-derne hiše kotlikor moči velika okna. (Kakšna razlika v primeri s starimi stanovanji, kjer so imele kuhinje sko-raj povsod majhna okna ali najslabšo lego.) Tudi za ogrevanje sob se je upeljal nov, enostavnejši način, ki pri-hrani mnogo dela in stroškov. Zaradi zdravja in praktičnosti so kuhinjskim mizam in stolec dali najprimernejšo višino. Vse to se vidi na prvi pogled dokaj malenkostno, vendar bo v znatni, morda največji meri pripomoglo sodob-ni in bodoči ženi do tega, da se ne bo več čutila sužnja gospodinjstva, oziro-ma da ji ne bo treba plačevati služkinj. Tako se bo povišalo zdravje cele rod-bine in stanovanje storilo mnogo udob-nejše nego je bilo kdaj doslej.

V Evropi se zlasti na Francoskem, v Švici in Nemčiji uganja veliko propa-gando za racionalizacijo gospodinjstva. Seveda bo treba preosnovati tudi to-varniško izdelovanje kuhinjskih potreb-ščin. Neverjetno je, koliko reči, ki se potrebujejo v kuhinjah in sploh pri go-spodinjstvu, se še vedno izdeluje v kaj nepraktični obliki. Mnogo bolj se skrbi za tako zvano umetniško formo nego za praktičnost ali uporabnost. Pri tem se lepota oblika češče izpreminja, ka-kor se izpreminjajo estetske smeri, to-da na praktičnost se tu le redko kdo ozira. Dobro bi bilo, če bi združili obo-je. Nova stremjenja v gospodinjstvu to baš hočejo.

V sovjetski Rusiji skušajo boljševiki tako osvoboditi ženo, da bi odpravili

gospodinjstvo, upeljali skupne kuhinje, zavode, ki naj bi prevzeli otroke takoj po rojstvu in jih vzgajali za državo in družbo itd. To »osvobojenje« je prav za prav oblika suženjstva, kakor ga je svet poznal samo v temnem starem ve-ku, suženjstva, ki ne pozna osebnosti, osebnega okusa, osebne svobode itd., kjer je človek samo številka kakor v kaznilnici. Nasproti temu se vrši v Ameriki in v drugih prosvetljenih za-padnih deželah osvobojenje tako, da se ostavi rodbini popolna notranja svo-boda, da se rodbina ni malo ne »kasar-nira«, vendar se ji hoče življenje kar moči olajšati, olepšati in storiti čim bolj vabljivo. Vsekakor pa je gotovo, da tehniški duh prodira tudi v gospodinj-stvo in pripravlja novo gospodinj, ki se bo precej razlikovala od naših pra-babic pred sto leti.

Organist in policija

Švedski napisal Hasse Zetterström

V eni naših odličnih cerkva je poroka. Mnogo povablencev, devic in gospodov, kakor je to običaj v velikem svetu. Pred cerkvijo ogromna množica ljudi in resen policist, ki mora paziti, da ne stopi v cerkev kak nepovabljenec.

Starejšemu, korektnemu gospodu prijaz-ne vnanjosti se je posrečilo, da se je pre-riš skozi množico in prišel do cerkvenih duri. Policist ga odrine:

»Imate vstopnico?«

»Ne,« pravi starejši, korektni gospod, »Nimam vstopnice in ne poznam poročne-ga para, toda kljub temu bi šel rad noter.«

»Brez vstopnice ne sme nihče noter.«

»Toda jaz zahajam že nad trideset let v to cerkev k dopoldanskim in popoldanskim službam božjim. Me boste vendar spustili noter.«

»Ali ne slišite, kaj sem vam rekel. Brez vstopnice... ne sme nihče brez izjeme v cerkev.«

Petnajst minut odmora. Korektni prijaz-ni gospod stoji še vedno tu.

Končno pravi:

»Oprostite, gospod stražnik, koliko pa bo že ura?«

»Čez dve minuti bo dve.«

»Hvala. Rad bi vedel, če se vam posre-či...«

»Kaj posreči?«

»Če se vam posreči dobiti drugega orga-nista namestu mene. Jaz sem namreč Al-bert Lindström in moram skrbeti za »nuzi-ko in petje pri tej poroki.«

Policist je potisnil gospoda Lindströma v cerkev, ga spremil na kor in ostal tam, dokler ni gospod spravil v tek godbenega aparata.

Takšen mora biti policist.

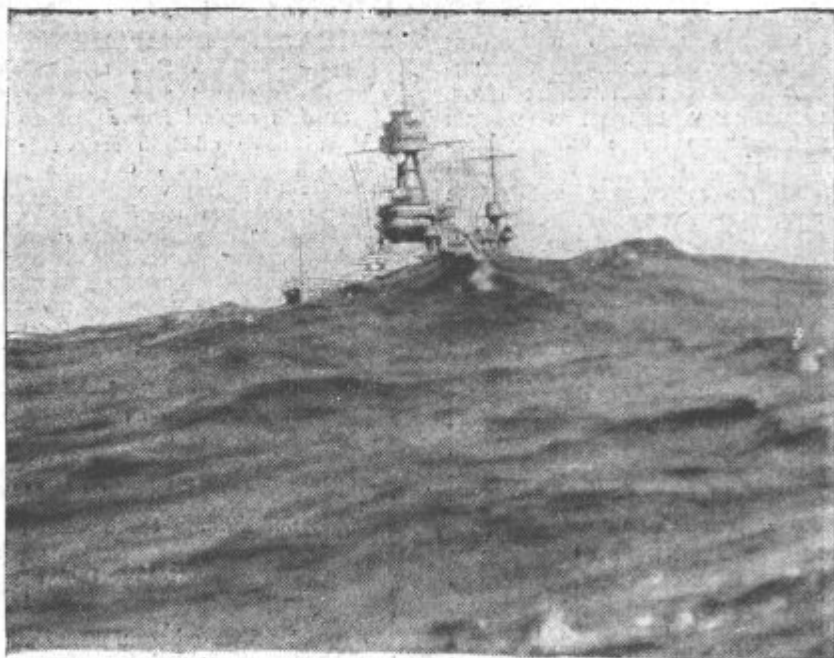
Človek — igrača --- --- prirodnih sil

Zima je tisti letni čas, ki nam daje največ priložnosti, da se seznanimo s silo prirodnih elementov in da se uklonimo pred njihovo mogočnostjo. Gotovo, tudi poletna doba ponuja dnevnemu časopisju in mislečim človeškim možganom s svojimi le prevečkrat katastrofalnimi neurji, vročinskimi vali in sušami dovolj priložnosti za ugibanja in vzbuja- nje kurje polti, a kaj pomeni to proti tornadam, tajfunom, mrzlotnim valom in

Kako nastajajo ujme v splošnem?

Ali da se izrazimo točneje: Kje tiče vzroki za najobičajnejše izbruhe prirodnih elementov, ki spadajo v vrsto viharjev, poplav, suš, vročinskih in mrzlih valov, o čemer hočemo pred vsem razpravljati v tem članku?

Vse te ujme so posledica svojevrstnih stanj v zemeljski atmosferi. Različne

Ameriška bojna ladja »Texas« — igrača ogromnih valov ob kalifornijski obali

strahovitim snežnim viharjem, o katerih nam večinoma v tem času poročajo vesti od vsepovsod! Dočim so poletna divjanja elementov vedno nekaj bolj ali manj slučajnega, so ujme zimskega polletja nekaj, kar se po svoji rednosti razume samo po sebi in kar baš zaradi te lastnosti dostikrat skoraj podcenjujemo.

solnčne lege povzročajo v zvezi z nenako porazdelitvijo zemeljskih kopnih in vodnih mas močno neenako obžarvanje zemeljske površine in to ustvarja v ozračju stanja, ki sprožijo v kratkem času ogromne množine energije ali pa povzročajo prehude ali prešibke zgostitve vodne pare, ki je pomešana v zračni plasti. V prvem primeru doživljamo or-

kane, ciklone, tajfune, tornade in podobne viharne pojave, v drugem primeru pa suše in poplave. Visoke plime ob

morskih bregovih in izlivih rek, ki povzročajo često silno škodo, nastajajo tedaj, če se pojav plime združi istočas-

Veliki prekoceanski parnik »Empress of Canada«, ki ga je vrgel vihar ob kanadskem obrežju na pečine

Žrtev zimskega orkana ob angleški obali

no s pojavom vetra, ki pihla v določeno smer. Solnčno žarenje ustvarja vodoravna in navpična gibanja in kroženja zračnih mas zaradi njihovih toplotnih razlik. Čim višja zemljepisna širina, tem manjši delež ima zemlja od solnčnega žarenja. Vodne mase se ogrejejo in ohladijo počasneje nego kopnine in množina vodne pare v ozračju določa nastajanje oblakov in padavine v njihovih raznih oblikah. Premalo in preveč vodne pare učinkuje lahko enako katastrofalno kakor premalo in preveč toplote, posebno pa tedaj, če se oboje združi.

V tropskih deželah, zlasti ob Kitajski, ob japonskem in zapadnoindijskem otočju (Amerika) se mornarji najbolj boje viharne oblike, ki se imenuje na vzhodu tajfun, na zapadu ciklon.

To so samostojni zračni stebri različnega premera, v katerih se vrtili v zavojici dvigajoč se zračni tok z neznan- sko brzino. Ta tok učinkuje kakor sesalka in ustvarja v središču viharja zelo nizek zračni pritisk, ki se mu skuša brodar izogniti na vse mogoče načine. Kajti v tem središču ga čakata nedvomno razdejanje in smrt. Vrtinec se pomika v določeno smer in sicer običajno s silno brzino. Na vodi dviga zaradi svojega sunkovitega značaja ogromne valove, na kopnem pa razvija takšno moč, da podira cele gozdove in naselbine, kakor da gre za slabotne igračke. V to vrsto viharjev spadajo zloglasni

tornadoi,

ki obiskujejo vsako leto zlasti južne dele ameriških Zedinjenih držav s svojo strahovito uničevalno silo. Ti zračni vrtilinci nastajajo visoko v oblakih in se polagoma nižajo v podobi velikanskega slonjega rilca, ki pokonča vse, kamor udari. Cele hiše s prebivalci vred je že dvignil takšen vrtinec, ki se pojavlja najčešče v predpomladni dobi. Tornadoi so sicer običajno komaj nekoliko sto metrov široki, a njih sila nam postane jasna, če pomislimo, da brzijo z dosti več nego 100 m na sekundo svojo pot naprej. V Argentini poznajo tornadom podobne viharje, ki se imenujejo

pamperi

(pamperos), ki pridivljajo večinoma v jeseni z jugozapadne smeri in ki jih spremljajo nevihte in deževja.

Tudi vzhodni tajfuni prihajajo v družbi izrednih padavin. Tako je imelo ja-

ponsko mesto Nagasaki l. 1874. ob pri- liki enega samega tajfuna 416 mm de- žja. V takšnih primerih so seveda po- plave neizogibna posledica, ki zahteva ogromno človeških življenj. Samo l. 1737. je tajfun v dolini Ganga usmrtil 300.000 ljudi, l. 1864. na indijski obali pri Anda- manskem otočju 40.000 ljudi; l. 1911. je razdejal na otoku Formozi 26.000 hiš, l. 1913. je poginilo zaradi tajfuna 40.000 Kitajcev, l. 1922 v kitajskem pristani- šču Svatotu pa nad 50.000 oseb... Ta žalostna statistika bi se dala poljubno nadaljevati.

Padavine.

ki igrajo takovažno vlogo v gospodar- skem življenju, so sila muhasta stvar. Poznamo kraje, ki si lastijo komaj 10 milimetrov padavin skozi vse leto, in druge, ki imajo tega blagoslova celo 1000-krat toliko — preveč, da bi se mo- glo v njih okolici razvijati kakšno nor- malno življenje. Mnogo je dežel na sve- tu, ki jih trpinči stalna

suša.

n. pr. kitajski sever, razni delj Indije, Afganistana, Belučištana in Perzije, Male Azije, južne Rusije, severne Ai- rike, Mehike, Peruja, Čileja, Brazilije, Avstralije. Takšne suše uničujejo cele letine in posledica se kaže v strahovitih lakotah, ki požanjejo cele tisoče in mi- lijone človeških življenj. Spomnimo se samo na vsakoletne vesti iz Indije, Ki- tajske in Rusije. Vsi se še spominjamo strašnega povojnega leta, ko je ves svet organiziral mrzlične rešilne akcije za pomoč gladujoči Rusiji, a sta vendar navzlic vsem naporom poginila 2 mili- jona ljudi, kakor so velela poročila. V Avstraliji je najvažnejša gospodarska panoga, kakor znano, ovčjereja in ta mora propasti, če jo zadene suša, ki uničuje redko rastlinsko rast. L. 1891. je padlo število ovac v enem samem av- stralskem ozemlju zaradi suše od 62 milijonov glav na 36 milijonov. Dež igra v življenju ljudi in živali pač večjo vlo- go, nego si včasih sami mislimo.

V toplejšem letnem času imajo, ka- kor znano, lahko nedogledne posledice

toče in nevihte

Toča nastaja v zračnih masah, ki se hitro dvigajo. V mrzlejšem letnem času se pojavljajo spet

snežni meteži,

ki jim v goratih krajih v prehodnih do- bah sledijo lavine z vsemi svojimi gro-

zotami. Toda snežni meteži v naših krajih niso nič v primerj z mogočnimi snežnimi viharji, ki divjajo po drugod in ki se imenujejo n. pr. v Severni Ameriki »blizzard«, v Sibiriji »burani«. Sneg gre v teh viharjih v drobni, iglati obliki in usmrča v zvezi s silnim padcem temperature vse življenje. V enem samem dnevu se zniža temperatura lahko za celih 30 stopinj Celzija, da, v januarju 1888 je padla v Dakoti in Kansasu v enem samem dnevu od +10 stopinj Celzija na —30 stopinj Celzija!

Od časa do časa poročajo iz Amerike, da je nastopil nenaden

vročinski val.

zlasti v mesecih juliju in avgustu. Leto 1896. je takšen val pokončal tisoče človeških življenj. Širne planote Skalnega gorovja obiščejo često vroči vetrovi, ki prinašajo s svojim padanjem iz ogromnih višin temperature do 40 stopinj Celzija v senci in ki so tako suhi, da ti nakopje njih vdihavanje bolezen in smrt.

Mrzli vali

so spet specialiteta zimske dobe in od kar smo jih lansko leto okusili na lastni

koži, trepečemo vsi pred mislijo, da bi naš letos zopet obiskali.

Ce omenimo na koncu še

poplave.

mislimo, da lahko zaključimo ta članek o vremenskih katastrofah, ki prizadevajo človeštvu toliko gorja. Niti ni treba, da se spomnimo na bajke o vesoljnih poplavih v predzgodovinskih dobah, ki krožijo med narodi vsega sveta. Še v današnjih časih čitamo prečestokrat o, poraznih poplavih Rumene reke, Mississipija, Ohia, Ganga, Volge, Loire in Rodana, Pada, Tise in Dunava, ki jo občutimo sami, da niti ne govorimo o naši Savi. Holandci trepečejo vsako leto pred poplavami, s katerimi jim preti morje in kakor drugi narodi vzdržujejo tudi oni stalne komisije, ki se bavijo samo z vprašanjem, kako bi zadržale mokri element v njegovih mejah. Končno naj še pripomnimo, da obstoji mednarodna družba, ki ji je namen borba proti vsem omenjenim ujmam in drugim naravnim katastrofam in borba proti njihovim posledicam.

Izvor Eskimov

V nasprotju z razširjenim mnenjem, kar da bi bili prebivalci polarnih pokrajin mongolskega porekla, je Knud Rasmussen, podkovan v geologiji, narodopisju in starinoslovju, mogel ugotoviti, da je to ljudstvo prišlo naravnost iz Francije, z obrežja reke Dordogne. Ta selitev se je izvršila v paleolitski dobi, s tem bi bilo razloženo, zakaj ta prvobitna ljudstva še rabijo orodje in orožje, igle in osti iz sekanega kamena. V oni dobi so tamkajšnji predniki živeli po jamah znanih najdišč: Moustier, Madeleine, Eyzies. Ležali so na medvedjih kožah in se krmili s turvino in veprovim mesom, ki so ga kuhali, kakor pričajo »kuhinjski ostanke« s spretnostjo, ki jo učenjaki smatrajo za prve pojave kulinarskih prednosti svojstvenih sedanjemu rodu na galskih tleh. Tudi slike po kamenitih stenah, ki so jih odkrili, razodevajo že umetniški čut... Kaj se je neki takrat zgodilo? Mogoče se je zemeljska skorja kaj izprevrgla. To se pač ne bo dalo točno dognati. Toliko pa je trdno, da so se Podordogneci izselili proti severu z orožjem in prtljago brez drugega vodnika ko severnico. Dospeli so na Groenland, ki je bila tedaj še pravcata »zelena zemlja«, in se ondud kaj nastanili z vsemi svojimi šegami in navadami, ki so kljubo-

vale tolikšnim stoletjem. Po mnogoletnem proučevanju navad, običajev, starih narodnih pesmi, ki jih znajo le še prav priletni nadarjeni možje, je Rasmussen prišel do prepričanja, da so Eskimi potomci Francozov iz kamenite dobe (Gallus Paleolithicus). Njegovo uverjenje je tako čvrsto, da je nedavno pozdravil eskimski zbor z besedami: »Dober dan, gospodje Mousterijanci!«

○ ○ ○

ORHIDEJE

Dunajski finančnik je prodal avstrijski vladi svojo zbirko 4000 kukavic. Pred leti je bila ta zbirka barona Goldschmidt-Rothschilda v Frankfurtu ob Menu. Zaljubljen je bil v te cvetke in jih kupoval po vsem svetu. Mnoge njih nimajo posebne trgovske cene, vendar za botanika so zelo zanimive. Baronovi dediči so prodali zbirko 8000 kukavic berlinskemu vrtnarju, ki je prepustil dunajskemu finančniku Castighioniju najredkejšo vzorca. Videti si jih mogel na Belvederskem vrtu. A v hladni zimi 1927. je kurjava toliko požrla, da je lastnik sklenil prodati svojo zbirko. Poslej boš mogel občudovati te krasne cvetice po vrtovih Schoenbrunn, ki jih nima vsa Evropa v toliki meri in izberi. Ravnatelj upa zopet ustvariti novo zvrst žoltega kukavca, ki je v zadnjih letih izumrl.

Anton Čehov

Noč pred sodno obravnavo

Dne 17. t. m. poteče šele 70 let, odkar se je rodil Anton Pavlovič Čehov, v juliju pa bo že 26 let, odkar je umrl.*

A. P. Čehov

Moral sem se peljati s sanmi v S. pred porotnike, da se zagovarjam zaradi dvoženstva. Vreme je bilo strašno. Divjal je snežni metež in veter je trosil sneg čez polja, da se je jedva razločevala pot. Ole-denel, premočen in lačen sem dospel pozno zvečer na poštno postajo, kjer me je sprejel paznik — visoka postava, v pisanim perilu, plešast, zaspan, z brki, ki so se videle, kakor da bi mu rastle iz nosu in ki so nedvoumno ovirale njegov vonj — kajti tu je bilo zares mnogo vonjav! Ko je bil paznik, praskajoč se in vzdihajoč, odprl vrata v čakalnico, mi je puhnil naproti zrak ... dišalo je izstočasno po kislem zelju, pečatnem vosku, po stenicah in dimu, po neprezračenih spalnicah.

* Glej članek Osipa Dimova »Zis«, knjiga 6., str. 60.

»Tu se vendar ne da dihati,« sem rekel in vrgel svojo prtljago na mizo. Vohal je s svojim nosom po zraku in rekel: »Ni-čevo! Diši kakor vedno. Prišli ste z mraza, zato. Zakaj pa naj bi bil tu zrak slab? Poštni kočijaži spe v hlevu in gospoda, ki pride sem, vendar nima slabega duha.«

Odšel je. Prišel sem si ogledovati sobo: — velika usnjata zofa, široka, pokrita z voščenim prtom, se je zdela mrzla kot led. Kadeča železna peč, par visokih suk-njenih čevljev, ročni kovčeg nekega neznanca, španska stena, ki je ločila kot, kjer je nekdo najbrže mirno spal. Moj nos se je počasi privadil smrdečemu zraku. Da se ogrejem, sem prišel pripravljati svoje ležišče na zofi. Slučajno sem se bil ozrl na špansko steno in — sem videl tam žensko glavico z razpuščenimi lasmi, črne očke in biserne zobčke. Ženska me je z nasmehom opazovala. To me je ženi-ralo — in glavica je izginila za steno. Tiho sem legel ter se dobro pokrili s kožuhom. Zazibal sem se v sladke sanje — v moji domišljiji so se porajale slike, druga bolj zapeljiva od druge. Kakor za kazni sem nenadno začutil bodečo bolečino, segel sem z roko na mesto, ujel zločinca in vedel vse.

»Ah, ta strašni mrčes,« sem slišal istočasno ženski glas. Spomnil sem se svoje koristne navade, da nosim na potovanjih vedno s seboj potrebno protisredstvo in sem ga poiskal. Sedaj je treba le še pri-poročiti sredstvo lepotici, pa sva znanca. Toda kako začeti?

»Strašno, strašno,« sem slišal zopet ječanje.

»Milostiva,« sem prišel, »kolikor raz-umem, ste moteni pri svojem počitku — imam protisredstvo ... če želite?« — »Ah, prosim!« — »Tako se oblečem in pridem ...« — »Ne, ne, dajte mi ga kar čez steno. Ne hodite sem!«

»Kakor želite, toda ... saj ni nič, če pridem, saj ... saj sem vendar zdravnik,« sem spretno lagal, »zdravniki in brivci imajo pravico spoznati intimno življenje ženske.« — »Ali ste res zdravnik?« — »Seveda sem, torej — smem priti?« — »Da, če je tako — toda zakaj se hočete potruditi, rajša pošljem svojega moža k vam ... Fedja, Fedja! Zbudi se vendar! Pojdi in prinesi mi sredstvo, ki mi ga hoče dati ljubeznivi zdravnik.«

Prisotnost »Fedje« za steno je bila zame nepričakovano presenečenje — kakor da bi me bil kdo udaril z batom po glavi! V moji duši je bil občutek, kakršnega mora imeti petelin na puški, če se ne sproži: osramočenje, jeza in obžalovanje. Kar slabo mi je bilo in ljubi »Fedja« se mi je zdel čisto navaden lopov, ko je stopil izza stene. Suhljat, okoli 50 let star mož s sivo brado in rdečkastim nosom — pravi, zagrizen uradniški obraz. »Zelo ste ljubeznivi, gospod doktor, merci! Ali je tudi vas zalotil snežni metež?« — »Da,« sem mrmral in legel zopet na mrzlo zofo. Toda spati nisem mogel več. Tudi soseda kljub mojemu sredstvu nista bila več mirna.

Prišel sem se s »Fedjo« razgovarjati o stenah, o vremenu, o ruskem vremenu, o medicini, na katero se spoznam prav toliko kolikor na astronomijo. In slišal sem, kako je »Fedja« tiho rekel svoji ženi: »Nikar se ne ženiraj, Sonečka, vprašaj ga — morda ti pomaga ta!« — »Ti ga vprašaj!« sem slišal njen šepet. — »Doktor,« je prišel »Fedja«: »Zakaj moja žena tako težko diha? Naš hišni zdravnik ji ne more pomagati, prosim, preiščite jo.« — »To ne gre tako hitro...« sem se skušal izogniti. — »Saj imamo dovolj časa, le pridite sem. Medtem grem k pazniku in naročim čaja za nas vse.« In izginil je v suknjenih čevljih. Stopil sem za steno.

Pogreznjena v blazine je sedela ljubka Sonečka in si zapenjala ovratnik čipkaste srajce. Kaj naj začnem? S strogim glasom sem rekel: »Pokažite jezik!« Jezik je bil rdeč, kakor navadno. Hotel sem šteti bitje žile, pa nisem znal. Ne spominjam se, kaj sem jo še vse vprašal med motrenjem njenega smehljajočega se obrazka. Samo to vem, da sem bil ob koncu zdravniške preiskave tako bedast kakor idiot in da nisem upal več izpraševati.

Potem smo vsi trije sedeli ob samovarju in se krepili s čajem. Ker pa je bilo treba napisati recept, sem ga zložil po vseh pravilih zdravilstva: »Rc. Sic. transit 0.05; Gloria mundi 1.03; Aqua destillata 0.1 — za gospo Z. vsako uro po eno žličko. Dr. Zajčev.

Ko sem se drugo jutro za vedno poslovil od svojih slučajnih znancev, me je Fedja pregovoril, da sem sprejel za svoj zdravniški nasvet 5 rubljev. Nisem mogel drugače, kakor da sem sprejel.

Ne morem opisati občutka, ki sem ga imel drugi dan, ko so se odprla pred menoj vrata sodne dvorane: ob pultu za

državnega pravdnika je stonela Fedjina suhljata postava... Stenice, Sonečka, zoperna soba, nočni snežni metež, moja diagnostika so se kaotično stiskale v mojih mučenih možganih. Zdelo se mi je, da se mi je razlilo po hrbtu celo polarno morje. Fedja — moj obtožitelj!

Povzdignil je oči, njegove zenice so se razširile, spodnja čeljust se mu je povešila, roke so se mu pričele tresti, počasi je vstajal s svojega mesta in buljil vame, kakor da bi bil brez duše. Jaz sem storil prav tako. In predsednik je rekel: »Obtoženec, povejte svoje ime, poklic itd.« Fedja je požrl čašo vode, mrzel pot je blestel na njegovem čelu.

»Sedaj bo pa lepa«, sem si mislil. — Državni pravdnik je storil pač vse, da me potlači... toda končati moram svoje beležke, ki jih pišem v sodnem posloplju med odmorom za kosilo.

Sedaj pride na vrsto obtožnica državnega pravdnika — kakšno presenečenje neki mi pripravlja »Fedja«?

ČUDOVITO JEZERO

leži blizu Murmanskega obrežja na otoku Kildenu v severni Rusiji. Najgloblje mesto je 17 m, voda se loči v tri polce: Do 5 m sega sladka plast z običajnim rastjem in živalstvom kakor po zemskih jezerih. Spodaj se raztega kakih 10 m debel slan sloj, vsebujoč morske ribe, ki ne uhajajo v gornjo lego, še manj pa v dolenjo, zakaj ta je istinito zastrupljena. Tu so nekake žveplene toplice, vsekakor nastale iz takšnih vrelcev. Ob meji med najnižjim in srednjim skladom mrgoli škrlatnih glivic, ki se naslanjajo z žveplenovodično kislino ter tako ščitijo višjo postat kakor tudi njeno favno. Spričo znanstvenega pomena, ki ga nudi ta kotlina, je poslej dostop vanjo občinstvu prepovedan.

LES NA ČESKOSLOVAŠKEM

Razsežnost gozdov v češkoslovaški republiki (4.744.000 ha) omogoča izkoriščanje, čigar proizvodi se deloma izvažajo. Ta izvoz se uvršča takoj za sladkorjem in tkaninami. Leta 1920 je bilo tam 3177 žag. Pohištvo se izdeluje v 80 tvornicah s 30.000 delavci. V znatni meri se stružijo tudi igrače in leseno orodje. Papirjevino proizvaja okoli 50 tovarn. Tako se je mogla razviti cvetoča papirna industrija: 60 papirnic in 38 lepenkarnic. Blizu 40 odst. papirnega obrta bivše monarhije je osredotočeno na češkoslovaškem ozemlju.

Devorin Ravljen

Kako žive rudarske družine v Nemčiji

Težave s statistiko

Številke berlinskega državnega statističnega urada (Statistisches Reichsamt) pravijo, da je dne 16. junija 1925 bilo v Nemčiji vsega skupaj 14.067 naših državljanov, in sicer v Porenju 5547 duš, od tega 2206 žensk, na West-

naši rojaki s svojimi družinami, naj bo po omenjeni statistiki naveden naslednji seznam:

Brana Marković,
naš generalni konzul v Düsseldorfu

falskem pa 4846 duš, od tega 2281 žensk. Te številke seveda nikakor ne odgovarjajo dejanskemu stanju našega življa v Nemčiji. Napačni so podatki zato, ker so naši ljudje v statističnih beležkah prav čisto navedeni kot avstrijski, češkoslovaški ali poljski državljani. Tega pa so krivi mnogi naši državljani sami, ker ne znajo ali nočejo zadostno poudariti svoje nacionalnosti.

Po prizadevanju izseljeniškega komisarijata v Düsseldorfu je bila izvedena statistika s popisom vseh oseb, za katere je komisariat mogel doznati. Seveda pa tudi ta popis ne more niti približno reflektirati na popolnost, iz razloga, ker so kolonije naših rojakov precej raztresene in ni bila dana niti možnost, niti ni bilo sredstev, da bi se organizacija statistike izvedla temeljito do kraja. Mimogrede bodi omenjeno, da je po tej statistiki bilo zabeleženo naslednje številčno stanje: 2451 moških, 1650 žensk in 2850 otrok, skupno torej 6951 duš. Zaradi pregleda, kje vse živijo

Ahlen	11 duš
Bottrop Boy	103 »
Buer-Mitte i Berkhausen	40 »
Buer-Hassel	143 »
Buer-Bertlich	40 »
Buer-Westerholt	16 »
Buer-Resse	10 »
Buer-Erle	18 »
Brambauer	14 »
Bergkamen	40 »
Dorstfeld	13 »
Essen-West	26 »
Essen-Borbeck	40 »
Essen-Bergeborbeck	20 »
Essen-Delwig	28 »
Essen-Fintrop	21 »
Eving	71 »
Erckenschwick	38 »
Gladbeck	1071 »
Gelsenkirchen	191 »
Gerthe	97 »
Hamborn	240 »
Hamborn-Martloch	607 »
Holhausen	287 »
Sodingen	119 »
Habinghorst	115 »
Ickern	148 »
Rauxel	89 »
Hochheid e	464 »
Horst-Süd	20 »
Karnap	147 »
Brauch	92 »
Lintfort	413 »
Lünen	10 »
Lünen-Süd	31 »
Horstmar	26 »
Lohberg	35 »
Meerbeck	543 »
Marten	61 »
Kirchlinde	10 »
Bövinghausen	10 »
Marl	26 »
Osterfeld	382 »
Vonderort	119 »
Oberhausen	186 »
Recklinghausen-Süd	214 »
König Ludwig	7 »
Radbod	13 »
Runthe	13 »
Suderwich	38 »
Sterkrade	17 »
Stoppenberg i Schönnbeck	40 »
Kray	24 »
Scherlebeck	21 »
Wehofen	265 »

Wiescherhofen	8 »
Herringen	4 »
Hordel	15 »
Röhlingshausen	4 »
Unser Fritz	24 »

V želji in nameri, da se stopnjema in čim popolneje zberejo podatki za novo statistično evidenco naših rojakov v Nemčiji, je izseljeniški komisar dr. Deželič pribavil posebne formularje, ki so bili razposlani na 70 področnih organizacij in razdeljeni med naše rojake. Izseljeniški komisariat se nadeja, da bo v doglednem času imel kolikor toliko točen popis našega življa v Nemčiji kot

*Dr. Teo Vodušek,
podkonzul v Düsseldorfu*

delo trajne vrednosti in splošne potrebe. Seveda pa so tudi pri dobavljanju podatkov s temi formularji težave zaradi malodušnosti tega in onega Slovence, ki kratkomalo noče pa noče nič slišati o kakih formularjih...

Delovne razmere

V prejšnjih letih vprašanje mezd v Nemčiji ni bilo regulirano in je šele 1. maja 1925 uspelo sindikalnim delavskim organizacijam, da z zakonom o rudarstvu zagotovijo višino mezd po tarifah, a istotako tudi delovni čas. Kljub temu se še vedno ponavlja vprašanje povišanja mezd in mnoge pogodbe kažejo, kako temperamentno se poslednja leta razvija borba za mezde in delovne razmere. Kot značilnost pa naj bo navedeno, da je po končani angleški rudarski stavki, ki je v Angliji dovedla do znižanja plačilne tarife za 13,5 odst. in podaljšanja dnevnega delovnega časa na 8 in pol ure, ostal v

Nemčiji delovni čas za pol ure krajši, torej osemurni delovnik, a razen tega so poruhrski rudniki povišali mezde za 16 do 18 odst. Potemtakem so torej rudarji v Poruhrju glede na absolutno višino mezd mnogo na boljšem nego njihovi tovariši v Angliji.

Povprečna mezda nemških rudarjev-kopačev iznaša 8,77 do 8,81 mark napram 5,50 v letu 1914, za strokovne delavce 10,89 mark napram 5,63 pred vojno, za navadne rudniške delavce pa iznaša mezda 5,50 mark.

Z izvrstno organizacijo rudniških obratov, s pomočjo najnovejših in najmodernejših strojev za vrtnanje in izvažanje rude ter z novim kapitalom je uspelo izredno povečati kapaciteto posameznih šihov. Dočim je 1914 znašala povprečna produkcija kopača 943 kg, svedočijo najnovejši podatki, da se je povišala že na 1222 kg. Samo tej povečani kapaciteti na osnovi racionalizacije in mehanizacije dolguje Nemčija zahtvalo, da je lahko vzdržala tekmovanje z Anglijo in da je istočasno lahko svoje delavce bolje plačevala. S tem pa je obenem nastopil nov moment socialnih bremen zaradi prevelike delovnih sil, ki so jih nadomestili stroji. Socialna bremena v Nemčiji iznašajo okrog 30 odst. celotnega zaslužka, dočim v Angliji niti ne 15 odst.

Naši rudarji v Nemčiji imajo vsekakor odlično limitirane plače in se lahko upravičeno trdi, da so ne samo gmojno zavarovani, temveč da od prevelikov svojega zaslužka lahko polagoma pristopajo tudi k štednji.

V razmerju z zaslužkom je v vseh nemških rudnikih uveden taylorizem: rudarji, ki se spuščajo v jamo, morajo tekom šihla zastaviti vse svoje moči in sposobnosti. Delo v rudnikih je težko, zelo težko. Poslabšuje ga dejstvo, da so rudniki večinoma vlažni in nizki in morajo naši rudarji marsikod neprestano delati v vodi in v ležečem položaju. Vrtajo se marsikod sem in tja kakor krti in prihajajo iz jam sila utrujeni.

Brezposelnost

Naš izseljeniški komisariat v Düsseldorfu številno obiskujejo oni delavci, ki se direktno prethotapijo iz domovine v Nemčijo in zahtevajo, da jim komisariat poišče zaslužka in kruha. Težave s takimi ljudmi so velike, kajti brez potrebnih dovoljenj nemških oblasti za bivanje v državi in brez predhodne zagotovitve zaslužka ne najdeš zlahka po-

sla. Izseljeniški komisariat je z velikimi težavami večkrat interveniral glede zaposlitve takih ljudi.

Gospodarski položaj v Nemčiji ni rožnat. Stalna pasivnost v trgovini in popuščanje konjunktura z ene strani ter stalne potrebe kapitala z druge strani — vse to je dovedlo Nemčijo do bolehnega stanja, da podjetja ne morejo vzdržati redno zaposlenega končetnega števila delavcev, temveč jih prepuščajo odgovornosti javnega skrbstva. Brezposelnost raste iz dneva v dan. Po najnovejših podatkih računajo, da je brez zaslužka okrog 3,2 milijona delavcev, zaradi česar Nemčija ne dovoljuje tujcem gladkega vhoda v državo. Pogoji za naše državljane, ki se želijo preseliti v Nemčijo je, da dobe od pristojnih nemških oblasti dovoljenje za bivanje v državi, ki ga prejmejo šele po odobritvi nemških delavskih oblasti na izjavo po-

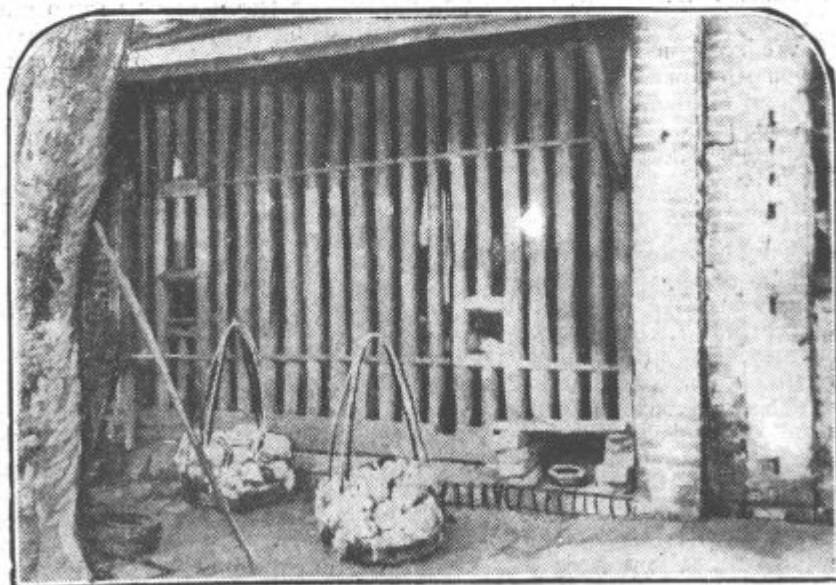
slodajalca, da jim je delo zagotovljeno. Brez teh dovolitev — Zuzugsbewilligung, Arbeitsbewilligung — ni kruha.

Po statistiki instituta za proučevanje konjunktura »Westen« v Essenu prejema zadnji čas v Porenju in na Westfalskem okrog 150.000 delavcev brezposelno podporo, dočim je delo iskalo 250 tisoč delavcev, od tega okrog 50.000 rudarjev. Skupno število brezposelnih v vsej Nemčiji, ki prejemajo brezposelno podporo, je že prekoračilo dva milijona. Pa je vendar čudna ta stvar, da nemški rudniki še vedno poželijo novih delovnih moči iz Jugoslavije in sorazmerno tudi iz Češkoslovaške in Poljske. Ne gre Nemec zlepa v jamo. Nemška izseljevalna politika meče vsako leto svojih 60.000 dobro usposobljenih moči v vse kraje sveta, kjer — po naše rečeno — igrajo gospoda. V jamo pa hodijo naši — in drugi ...

V kitajski kolonijalni deželi

Slednjč se mi je posrečilo dobiti v Harbinu poseben vizum za kratko vožnjo v notranjost Mandžurije. »Ali je gauliang že pokosen?« je vprašal sam na

sebi ljubezniv gradnik svojega podrejenega, ki je odvrnil: »Se ne, gospod!«, nakar je pristavil: »No, to bo pa težko.«

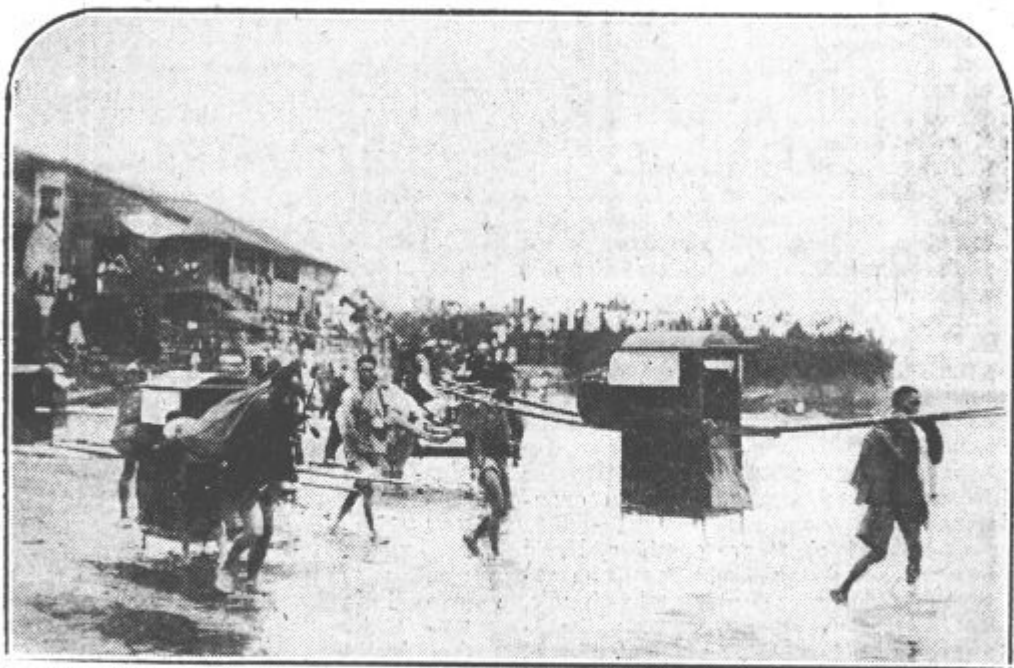

Stara ječa v Kitajskem

S temi besedami je meril na proso, ki doseže v teh krajih dvakratno višino človeka, Hanguizi, mandžurski roparji, imajo v njem izvrstno skrivališče in zatočišče. Šele drugi pomislek je veljal trenutno zelo napetemu položaju med Kitajci in Rusi, razumljivi nervoznosti, ki se je polastila ljudi zaradi nepričakovanih zračnih napadov na mejni postaji Saifenhö (Pograničnaja). »Kako boste dokazali, da niste Rusi?« se je glasilo uradnikovo vprašanje. Nobenemu Rusu ni svetovati, da bi se podajal med Kitajce, posebno ne v bližino kitajskih vojakov. Slednjič mi je kitajska oblast le

vsako vprašanje o Mandžuriji, nanreč vprašanje kolonizacije širne mandžurske dežele, ki temelji na naseljevanju iz provinc Šantung, Čili in Honan. Proučiti nisem hotel tega problema zgolj na podlagi statistike, ampak na mestu, naravnost iz življenja.

Naseljevanje kitajskih kmetov, urbanizacija še mrtvih mejnih dežel ali prodiranje v že obljudene, toda redko naseljene kraje, je prasilna moč in poselnost kitajskega plemena, posebnost, ki se ž njo ne more meriti nobeno drugo ljudstvo na svetu. Tako se danes nastavlja zgodovina najstarejših kitajskih

Prebivalci Pograničnaje zapuščajo v bojazni pred sovražnikom v mrzlični naglici svoja bivališča

dala dovoljenje, seveda na »mojo lastno odgovornost«. Zelo ljubeznivo je postopala železniška uprava, ki mi je dala na razpolago svojega služabnika, ki je bil posvečen v domače razmere teh krajev. Nastopil sem torej pot v Vukimih in uradnik mi je celo izročil prosto vozovnico. Priključila sta se mi na tem potovanju še dva mlada kitajska učenjaka, doma iz Šanghaja in Nankinga. Oba sta bila namenjena na študijsko potovanje po Mandžuriji, imela sta isti cilj kakor jaz. Meni je bilo največ na tem, da proučim najpomembnejše dejstvo zadnjih let, dejstvo, s katerim se začne

časov, obnavlja se tista posebnost kitajskega ljudstva, ki je že prastaro baš po tem svojstvu. Stvar posega globoko v dobo velikega napredka kitajske zgodovine in kulture, v presnavljanje stare, popolnoma zaključene univerzalne države, ki ji je še stal cesar na čelu kot mož med nebom in zemljo. Danes je Kitajska potegnjena v vrtnice svetovne politike in svetovnega gospodarstva ter se razvija v pravcu moderne demokratične države.

Okrožje Vukimih leži kakih pet ur vožnje z brzovlakom od Harbina proti Vladivostoku. Tam, kjer se začneja, le-

že v začetku gorskega sveta, ki vodi potnika baš na vzhodni strani v tako krasno scenerijo. Še pred desetimi leti je bilo tod okrog mnogo gozdov. Polagoma so jih izsekali, in ne v zadnji vrsti zaradi pogona lokomotiv. Tudi tukaj se namreč enako kakor v Sibiriji kurijo lokomotive z lesom. Čim pa je gozd izsekan, začno pritiskati naseljenci. Kar je ostalo od gozda, so seveda priseljenci temeljito izkoristili. Poleg postaje je nastal trg. Pred tremi leti je bil kraj povzdignjen v okrožje, pri čemer so mu pridružili ozemlje z 80.000 dušami.

Novo kitajsko okrožje v kolonijalni deželi! Kako zelo se loči od spoštljivih naselbin v pristni Kitajski, kjer nosi vse pečat stoletij, srednjega in starega veka! Predvsem manjkajo ozidja, nikjer ni vrat in stolpov, tudi ne mostov, ki vodijo čez jarke. V notranjosti manjkajo nizke hišice s štrlečimi strehami dedov, svetišč in jamena, sedeža oblasti v središču. Jamen je sicer tudi tukaj sezidan za nove uradnike in vlado, vendar je pa že izven kraja. Poslopje je sivo, zidano iz peščenca, s stolpom v sredi. Po starem je še samo vhod, ob katerem se neprestano zbirajo vojaki. Zada pa je dvorišče s prostimi stranskimi stavbami. Čudno, da je pred vhom tudi močan zid, »zid duhov«. Vendar ne vidiš nikjer na njem nobenega znaja, ki naj bi zapiral dohod zlim duhovom. Na njem so nalepljeni samo še trezni razglasi vlade in uradna označila.

Cesta je dvakrat presenetljiva. Prvič je nenavadno stanje cest samih na sebi. Še nikjer nisem videl takšnih ulic. To je čisto navadna ilovnata pot, polna lukenj in jam. Kdor vidi kaj takega, popolnoma razume tisto, kar so pred tridesetimi leti pripovedovali o ulici Hatamen v Peking, kjer so se ob močnih nalivih utapljali sredi ceste ljudje in živali. S težkim priganjanjem se potnika tod skozi kmetov voz, v katerega je vpreženih pet do devet konj — v ostalem normalno število za te kraje. Zimaj mesta so poti še slabše ter vodijo čisto skozi rečne struge. In vsa ta živad vleče voz na dveh kolesih, ki zastanejo zdaj pa zdaj v kakšni luknji ali usadu. Da bi imeli vsaj pešči malo boljše pot, gredo vstric ceste leseni mostiči. Drugo, kar se ti vtisne v spomin na glavni cesti, ni nič modernega, nasprotno, star slog prodajaln, predvsem veliko množstvo emblemov in znakov, ki so tako postavljeni, da bijejo gledalcu

naravnost v obraz. Ti emblemi so tako zanimivi, da je nedavno izšlo posebno delo, ki govori o njih. To novo mesto, sedež kitajskega okrožja, se mi je videlo v tem pogledu še mikavnejše od samega Pekinga.

Če zapustiš mesto, prideš takoj na kmete in stojiš med njivami in dvorišči. Bilo je tik pred žetvijo. Ta polja in njive razodevajo še večjo bujnost in pestrost od domačih kitajskih njiv in polj. Proso zdaj bakrenordeče, zdaj zlate barve se blišči v solncu. Tudi koruza in fižol, najmlajša kultura mandžurskih tal, sta oba bogato niansirana in spominjata nekoliko na naše vinske gorice v jesenskem času. Med tem bogastvom prirode pa stoje skromne hišice in dvorišča marljivih poljedelcev, ki so tukaj kakor povsod drugod revni kmetiči. Čeprav se ljudje v jesenskem času ne naseljujejo, smo imeli priložnost videti begunce, ki so pribežali semkaj. Bila sta mož in žena z otrokom. Žena je nosila povrhu še drugo dete pod srcem. Pokrivala so jih krpe in mož je nosil vse svoje imetje v pugažu (posteljina) na rami. Nečak mu je pisal, naj pride, on pa ni vedel njegovega natančnega naslova in je izstopil na nepravi postaji ...

Za način naseljevanja tukaj je posebno značilno, da je jedva mogoče govoriti o vaseh. Vsaka družina, včasih tudi po dve ali tri skupaj, se po domače nastanijo pod streho. Oblast jim dodeli kos zemlje in tako morajo izpreminjati step v oranico. Naseljenci uživajo edino to prednost, da jim ni treba prvih pet let plačevati najemnine in davkov. Pravi lastniki zemlje so namreč uradniki in trgovci, ki so pravočasno kupili za mal denar velikanska zemljišča. Spekulacija s terenom! Ni malo takih, ki posedujejo 10 do 15.000 ha zemlje. Pri tem kajpada ni čudno, da pride med lastniki in kmeti čisto do sporov. Zakaj doga'a se, da se je naseljenec leta in leta trudil in mučil z zemljo, da mu je začela roditi; naenkrat se pojavi gospodar in zahteva »svoje pravice«. Mnogi pa gredo v tvornice, kaiti industrijski delavci so zelo iskani v tej deželi. Šantunški delavci so vobče na dobrem glasu.

Imam stvaren primer za to, kako je našel srečo neki »predstojnik 100 družin«. Mož je prišel, ko mu je bilo 18 let iz Tsintaua pred tridesetimi leti. Vdihnil se je za občinskega delavca. Služil je s svojimi rokami in je začel trgovati z lesom. To je nadaljeval tako dolgo, da je spravil skupaj toliko denarja, ko-

Ekor je bilo treba, da si je kupil košček zemlje. Meje tega zemljišča je sčasoma tako razširil, da ima zdaj kakšnih 40 hektarjev. Eno tretjino obdeluje sam, ostalo je dal v najem. Sam si je sezidal hišo in preskrbel dvorišče ter vse kar spada k temu. Kdor vidi njegovo herkulsko postavo, mu prisodi vse to. Dokaj je podoben razvpitemu guvernerju Šantunga Čangčungčangu, ki spada prav tako med največje posestnike v deželi. Ta človek ima velikansko hišo, pravcato poslopje v primeri z bornimi kmetijskimi kočicami ostalih naselencev. Ima celo stolp z linami, iz katerih je že marsikdaj streljal na roparske hunguize.

Hunguiza, »rdečebračca«, tako imenovanega po maski, ki jo je nosil v prejšnjih časih, da je zakril svojo zunanost, srečaš v razgovoru povsod v mestu in na deželi. Lahko bi rekli, da je nerazdružljiv s pokrajino. Vsekakor se mora njegovo življenje povsod prilagoditi njej. Kakor se pojavlja mrčes zdaj v večjem, zdaj v skromnejšem obsegu, tako je tudi s temi kitajskimi roparji. Vprašal sem okrožnega uradnika, kako je z njimi. Dejal je, da je že mnogo boljše v tem oziru, kakor je bilo. On sam je ujel že nad 400 teh tipov, tekočim zadnjega leta pa jih je prišlo oblasti v roke samo deset. Kitajski razbojniki ne gredo toliko nad blago in predmete kolikor nad pomembne osebnosti, ki jih drže v skrivališčih in zahtevajo za nje visoko odkupnino. Ponekod povzročajo podobne neprijetnosti kakor davčni vijak, s katerim se dajo primerjati. Redno se namreč dogaja, da se človek od

njih lahko odkupi z določeno vsoto. V vzhodnih gorah obstoja n. pr. neka lesna družba, ki prejema redno pisma ali pa se izseljenci javljajo kar po telefonu. Da ne nastanejo zapreke v »poslovanju«, se vedno glasi zahteva, naj se čimprej poravnava zapadli znesek. Razbojniki imenujejo ponekod ta denar tudi »zavarovalnino«.

Kar pa je najbolj zanimalo ljudi v tistem času, je bila napetost z Rusijo. Kako vpliva to na gospodarski položaj, sem zvedel iz burnega razgovora pri nekem veleposestniku v Šantungu. Hiše, ki se oddajajo v najem, so navadno največje in najbolj utrjene. Veleposestnik je bil tudi med tistimi, ki so oddajali prostore v podnajem. Ta lastnik hiše je zahteval zaradi ogražajočega položaja (izjavil je, da se ne boji toliko Rusov kakor hunguizov in vojakov), mesto treh kar štiri odstotke (na Kitajskem se razume obrestna mera mesečno) in je terjgal, da se mu ima izplačati vloga v štirinajstih dneh, češ, da bo v nasprotnem primeru prodal hišo.

Tako se nudi človeku poleg prijazne zunanosti mandžurske pokrajine tudi drugi vtisi, n. pr. napetosti med gospodarji in najemniki, strašna obrestna mera in nadloga hunguizov. Ni dvoma, da so tu skriti še drugi splošni socialno-gospodarski problemi — da sploh ne govorimo o političnem razmerju med Rusi in Japonci — ki bodo prav tako vplivali na usodo te krasne kolonije, kakor na utrjevanje celokupnega državnega gospodarstva, za katerega se baje baš sedaj krut boj v kitajski deželi.

MESTECE NA KOLIH

Ornans, postavljen na stebrih ob reki Loue, ki se izliva v Doubs, je gotovo edini trg svoje vrste na Francoskem. Vse hiše stoje na pilotih. Zato se sme naselba po pravici imenovati »male francoske Benetke« — kakor dalmatinski Vranje pri Solinu »mala Venecija«.

ZGODOVINA VLASULJ

Za Ludvika XIII. je zavladala vlasulja. Ta vladar je namreč proti svojemu 30. letu oplešil ter uvedel modo barok, ki je docela zmagala za Ludvika XIV. Solnčni kralj je v svojem 35. letu privzel lasenko. Imel je sicer krasne lase. Zato so se zanj izdelovale vlasulje z luknjicami, skozi katere so mogli kopiti njegovih kodrov. Poslej se je razmahnila trgovina s ostrizki. Prodajalci na debelo so imeli svoje strižice, ki so križarili po Normandiji, Flamskem, Nizozemskem. Stri-

žetina toplih krajev se ni cenila, pač pa s severa. Najbolj so sloveli normandski, nazvani »domači lasje«. Za funt so vaščani dobivali 4 do 50 tolarjev (écus). Najdražji so bili plavi in beli. Proti koncu vladavine velikega kralja so bili lasje že tako redka stvar, da so se morale navadne vlasulje izdelovati z žimo. Za Ludvika XV. so se vlasulje ločile na tri čope: obe »kadeneti« ali zalizka ob straneh (nazvani po plemenu De Cadenetu) in »rep« odzad. Med revolucijo so izginile. Zaradi vlasulj se je udomačila šega, da smo v družbi razoglati. Poprej so se odkrivali skoro le za pozdrav. Ko pa je imel vsakdo celo sračje gnezdo tujih las na temenu, je bilo pretežno, držati ves čas pokrivalo na glavi. Zategadelj se trorog (tricorn) XVIII. stoletja čisto naziva »ročni klobuk«. Običajno so ga tiščali v roki. Do preklucije pa je vpljudnost zahtevala, da si moral biti za mizo zmeraj pokrit.

Nova raziskana lisa

zemeljske oble

Geološka odprava, s katero se je napotil znani danski raziskovalec Alvin Petersen v notranjost Groenlanda, se je vrnila domov z važnimi znanstvenimi izsledki.

Njena odkritja, ki pomenijo toliko kakor odkritje nove, neznane dežele, so tem presenetljivejša, ker jamči ime Alvina Petersena, da so poročila docela verodostojna in v ničemer pretirana. Vobče pričujejo številni fotografski posnetki prav tako kakor drugi predmeti, ki jih je prinesel Petersen iz Groenlanda, da je ta dežela pravcati raj, katerega krasot nihče ne sluti. Petersenova raziskovanja se nanašajo v prvi vrsti na okolico fjorda Scorwbyja, ki sega skoro štiri sto kilometrov v notranjost dežele. V zaledju tega fjorda je Petersen našel razsežno ozemlje, o katerem so menili, da je pokrito z večnim ledom in ki je bilo na zemljevidih označeno kot popolnoma neobljudena dežela. V resnici pa so to naravnost bogato blagoslovljeni kraji. Flora in favna v teh krajih je takšna, da nima v drugih zemljah Groenlanda nobene primere. Nekatera pritlikava drevesa, ki niso v nobenem primeru višja od 60 do 70 cm, so tukaj naravnost doma.

Ena najzanimivejših Petersenovih najdb pa je neka nova vrsta telepatske rastline. Kakor znano, imamo dve trop-ski rastlini, pejotl in jaje, čijih sok, ne-kakšne vrste mamilo, povzroča nenavadne privide. Te rastline, katerih svojstva je preiskal Francoz Rouhier, imajo baje moč, da posredujejo do neke mere dar jasnovidnosti. Člani Petersenove ekspedici-je, ki so navzlic njegovi zabrani srkali sok omenjene rastline, pripovedujejo o tem čudovite stvari. Sok rastline vsebuje neki alkaloid, katerega lastnosti velja še preizkusiti.

Še zanimivejše so živali te severne de-žele. Na tisoče je polarnih lisic, belih medvedov in drugih nenavadnih živali, čijih kožuhi se zelo prodajajo in iščejo ter drago plačujejo. Petersen meni, da je zaledje imenovanega fjorda dolgo iska-no razmnoževališče belega medveda. Ta domneva sloni na predpostavki, da je raziskovalec na svojem potu srečaval sa-mo mlade bele medvede. Podobno je menda tudi s tjulnji, ki so jih člani eks-pedicije videl več deset tisočev. Petersen je tudi prinesel s seboj nagačenega pti-ča, ki ga je ustrelil na obali. Ta ptič pri-

Eskimski šotor iz kož severnih jelenov

pada vrsti, ki je doma samo v krajih, katere je raziskoval Petersen. Že zaradi favne same bi bilo vredno kolonizirati to deželo. Petersenova raziskovanja se ne nanašajo zgolj na živalstvo in rastlinstvo, ampak tudi na geologijo. Raziskovalec meni, da so podzemski zakladi na Groenlandu vsaj tako bogati kakor površina te deviške dežele. Člani ekspedicije so ugotovili premog razmeroma nizko

pod plastjo zemlje. Poleg premoga so v zemlji tudi rude.

Zdaj išče Petersen skupino interesentov, ki bi se lotili izkoriščanja podzemskih zakladov. Najsi izpade to prizadevanje kakorkoli, eno je že danes gotovo: Petersen je dovršil novo znanstveno odkritje. Z zemljevida bo zopet izginil bel madež, ki je doslej nosil sramežljiv napis: Terra incognita.

V indijskih kaznilnicah

Življenje v indijski kazenski koloniji

So stvari v Indiji, ki jih potnik, sledeč velike avtomobilske ceste, vobče ne opazi. In vendar so baš te stvari tako važne, da ne more mimo in preko njih nihče, ki mu je pri srcu indijska kultura in bit indijskega ljudstva. K tem stvarim štejemo tudi indijske kaznilnice. Navadnega potnika te ustanove ne zanimajo, saj srečuje bedo ob vsakem koraku v velikih mestih. Za tistega pa, ki hoče natančno proučiti indijsko deželo, je obisk takšne kaznilnice silno pomenljiv in važen. V njej vidi novo psiho ljudstva, novo bit človeka, ki se je pregrešil zoper obstoječi zakon.

Na ladji se je pisec teh vrstic seznanil z višjim angleškim justičnim uradnikom. Temu znanju se mora zahvaliti, da je smel obiskati moderno indijsko kaznilnico v Karahiju. Daleč zunaj mesta leži skupina hiš, opasana z visokim zidom. V ta kompleks dosepeš samo skozi močno zamrežena vrata, pred katerimi stražijo vojaki z nasajenimi bodali. Da dosepeš v notranjost zgradbe, pa moraš skozi več kontrol. Vojaštvo, ki vrši stražniško službo, ni belopolto, ampak barvasto. Ko smo stopili naprej, smo ugledali kakih dvajset mrko zročih ljudi, ki so čepeli na tleh. Vsi so bili ukovani v verige. Ta trop je bil določen za transport drugam.

Pogledal sem v gospodarske prostore, ki so v posebnem krožnem traktu. Notranjščina stavbe je razdeljena na več odsekov, ki so vsak zase močno omreženi. Za temi mrežami so zaposleni zločinci. Videl sem take, ki so mšili kruh, mšili moko v mlinih iz kamna in opravljali druga dela. Vsak izmed njih je nosil na sivi obleki plo-

čevinasto znamko, na kateri je bil poleg številke zabeležen zločin in doba, ki jo ima prebiti v kaznilnici. Večina teh zločincev je obstojala iz morilcev in tatov živine. Med njimi je bilo немало nomadizirajočih Belučistancev, ki so se pomaknili na jug in prišli tam v konflikt s postavo. Premišljenih umorov se v Indiji pripeti malo. Večina teh dejanj se odigra v afektu, recimo zaradi cigarete ali kakšne druge malenkosti ali pa, ker naščuva storilce fakir. Zato se kaznujejo v Indiji umori jako strogo; zakon se poslužuje čestokrat smrtnih kazni. Drugi predpisi zahtevajo deportacijo v Andamane ali pa smrt na vešalih. V indijski kaznilnici ne najdeš sicer nobenih samotnih celic, zakaj primerov takšnega kaznovanja v tej deželi skoro ne poznajo.

Obsojenci so zaposleni, in sicer v družbi. Na velikem kaznilniškem dvorišču v Karahiju je več pravokotnih zgradb, ki tvorijo v sredini veliko, zračno dvorano. Njena okna segajo do tal, so brez šip, a seveda močno zamrežena. V tej dvorani se zbirajo obsojenci k delu. Tukaj tko preproge ali pletejo koše, kroje obleko ali šivajo perilo. Veščina teh ljudi je vsega občudovanja vredna. V kaznilnici lahko kupiš za mal denar dragoceno preprogo. Priliko lahko izrabí vsak, ki ima srečo, da pride sem na obisk — le da so takšni slučaji precej redki.

Ponoči spe kaznenci na trdih deskah, če ni ovir kar pod milim nebom na dvorišču, če pa vreme nagaja, v dvorani, ki je hkrati delavnica. In najdejo se, ki niso še nikoli živeli v tako urejenih razmerah, ob rednem delu in jelu in rednem petju, — da, tudi petju,

zakaj tudi pojoča grla krajšajo jetnikom dolgi čas.

Ena najznamenitejših kaznilnic na svetu je pač kaznilniška kolonija na Andamanih. Andamani so skupina otokov med Burmo in Sumatro, na vzhodu bengalskega zaliva. Otočje tvori kakih 50 otokov in vsi ti otoki štejejo kakih 30.000 prebivalcev. Prevladuje tropsko podnebje z nezdravim zrakom. Monsunski vetrovi nenehoma prežijo na naseljenice. Rast ima na teh otokih pristno tropski značaj. Tako n. pr. najdemo tukaj najfinejše in najodpornejše vrste lesa. Tukaj pa tudi prebivajo najnenavadnejših praljudstev, pritlikavski Vinkopci, ki nimajo z ostalimi ljudstvi v Indiji nobene skupnosti in jih zaradi tega uvrščajo prej med črnce kakor med drugopolte rase.

To otočje je angleška vlada v preteklem stoletju sklenila naseliti in napraviti iz njega kolonijo za zločince. Ko so l. 1857. potlačili veliki upor v Indiji, ni vedel lord Canning, kam naj pošlje številne krivce in kolovodje vstaje. Tedajci se je domislil Andamanov. Izbral je otoke za to, da se na njih osnuje vzorna kazenska kolonija za zločince. Izprva je šlo delo težko izpod rok. Oviral ga je mrzlica, slaba oskrba in naravnost divjaško zasledovanje zločincev po avtohtonih prebivalcih. Zločinci so umirali v velikanskih množinah. Še danes je umrljivost na Andamanih velika, čeprav manj obsežna kakor v početku. Malarija je tisto zlo, ki trebi ljudi z neusmiljenostjo z zemlje. In malarija se v teh krajih ne da omiliti.

Kaznenci so razvrščeni po posebnih smernicah. Večina kazencev tukaj sestoji iz atentatorjev, roparjev in moških ter ženskih morilcev. Kakor smo že zgoraj omenili, ima večina teh ljudi na vesti umore, ki so bili izvršeni v nagli jezi. Pri ženskah treba upoštevati tudi materinstvo. Mnoge med njimi pridejo semkaj zaradi umorov otrok. Pogostoma se namreč primeri, da mati na povelje fakirja usmrti lastnega sina ali hčer, zlasti tedaj, če je rodila hčer, kadar je pričakovala sina in obratno.

Pri deportacijah vodi vlado naziranje, da si mora kaznenec sam najti življensko pozicijo v prognanstvu. Kaznenci, ki so obsojeni na dosmrtno ječo, morajo najprej prestati šest mesecev trajajoč zapor z zelo strogimi predpisi. Če so dovolj odporni, jih spravijo za nadaljnjih osemnajst mesecev v skupno ječo, kjer je disciplina že manj stroga, čeprav še vedno dovolj trda. Sledi triletna nastanitev v barakah in isto toliko časa trajajoče delo na prostem. V naslednjih petih letih postane kaznenec »delavec« in se lahko povzpne do nadzornika. Ne zasluži pa še vedno nič. Če je kljub vsemu temu ostal zvest delu, postane po desetem letu na otoku prost, se lahko gospodarsko osamosvoji in zasluži, če se mu nudi prilika. Vendar je zelo dolga pot do te stopnje. Tekom sedemdesetih let se je kolonija spremenila v čedno naselbino, v kolonijo, ki je sicer odrezana od zunanjega sveta, ki pa je postala to, za kar je bila namenjena: sredstvo angleške pozicije v Indiji. Če pomislimo, da je v tej koloniji stalno približno 20.000 kazencev, šele zapopademo, kako modra je bila politika vlade, ki si je izbrala Andamane samo zategadelj, da so njeni dominijoni vedno prosti elementov, ki jim lahko postanejo opasni.

Za Indijca pomeni deportacija na Andamane toliko kakor za nas peklenski ogenj. Njemu, ki s toliko nežnostjo visi na svoji domovini, pomeni deportacija smrt. Daleč od ljubljene domovine je tudi najslabšemu zločincu kaznen strašna pokora. (A. L.)

»ŽIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrtno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knaflj-va ul. 5.
 Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrtno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČEŠKOSLOVŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Izdaja se konzorcij Adolf Ribnikar. — Urejuje Ivan Podržaj. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani

Možje mojih let, ki so se bojevali v vojni, so imeli vsi enak sen: vzdržati pri življenju! Sen se je izpolnil — meni. Več nočem vedeti.

Francis Carco, slikar:

Sen mojega življenja bi bil postati dober slikar, a zdaj je že prepozno, da bi to poskusil.

Pierre Brisson, gledališki kritik:

Srečati prijaznega dramatika.

Kakšna bodi pesnikova žena

Na uvodnem mestu priobčujemo razpravo »Trideset milijard zvezd«, ki nas seznaja z najnovejšim delom pesnika-filozofa M. Maeterlincka. Tu pa naj slede beležke iz razgovora s pesnikovo ženo, ki je izpovedala med drugim:

Kdo razen mene bi mogel poznati moje-ga moža? Pravi, da ni družaben, ker se tako redko pokaže v javnosti. V resnici pa je težko najti bolj socialnega človeka. Zanimajo ga vse, kar se godi blizu in daleč. Vsak dan prečita celo kopo časopisov, v družbi pa ni nihče tako ljubezniv kot on. Na njegovi pisalni mizi ležeče knjige obravnajo tehniko, literaturo, botaniko, anatomijo in kemijo. Vsakokrat, ko dozoreva v njem ideja za novo knjigo, sedi čisto do jutra pri svojih knjigah in mislih. Torej ni čudno, da mu ne preostaja časa za družbo. Tudi za sport je navdušen. Po njegovem mnenju ima sport v razvoju človeške kulture veliko vlogo. Kljub temu pa nima časa, da bi bil sam sportnik.

Čudili se boste, ako vam izdam, kaj dela sedaj. Piše nadaljevanje »Modre ptice«, ali pravilneje novo delo, ki bo razširilo temeljno misel njegove »Modre ptice« na splošni človeški podlagi. Obenem pripravlja knjigo esejev, ki bo vsebovala vsa njegova filozofska načela in svetovno naziranje. Ogromno delo. Kdaj bo dovršil, tega ne more nihče vedeti. Moj mož ne dela, kakor uradnik ali kakor mnogi pisatelji n. pr. od devetih do dvanajstih in tudi ne priznava načela »nulla dies sine linea«. Piše, kadar čuti notranjo silo.

Kadar dela, je daleč od sveta. Pravi, da vzdržujejo v času ustvarjanja njegovo pero in njegove misli popoln kontakt z vnanjim svetom. Često piše na dan brez vsake korekture in odmora do dvajset s strojem pisanih strani. Za delo mu je potrebna popolna samota. Kakor hitro ga kaj zmoti, ne more več delati. Zgodilo se je že, da mu je v nepravem trenutku telefonski klic pokvaril ves dan za delo.

Biti pisateljeva žena, je poseben poklic. Poln velikih radosti in velikih nalog. Vsaka žena, vsaka prava žena, je dolžna spraviti

svoje življenje v sklad z življenjem izvoljenega moža. Globlja, težja in mnogovrstnejša pa je življenska dolžnost žene, ki mora biti svojemu možu model. Pesnikova žena mora paziti na vsako besedo in na vsak gib. Netaktna beseda ali nepremišljena gesta more prepoditi fantazijo, raztrgati pajčolan bajnega kraljestva in uničiti v kali porajajočo se umetnino. Pesnikova žena je tudi skrbna mati njegovih del. Kljub temu ne sme biti sužnja svojega moža. Biti mora samostojen človek. Pesnikova žena ne sme biti samo žena, temveč tudi tovarišica, dobra prijateljica in nepodkupljiv kritik. Od koga naj pričakuje pesnik iskrenega priznanja, odkrite kritike in nezadržanega odkritja napak, ako ne od bitja, ki ga ljubi?

Človek v prostem času

Zmehanizirani razvoj naše dobe je povzročil, da pridobiva prosti čas v nasprotju z delovnim časom vedno večji pomen. To se pravi: prosti čas, kolikor razpolagamo z njim za izoblikovanje osebnosti, čas kot ravnovesje proti preveliki mehanizaciji dela in delovnega časa. Če nam gre zares za človeško družbo, moramo stremeti za tem, da popravimo napake, ki imajo svoj izvor v mehaničnem razvoju in napredku. Tako dobí prosti čas veliko važnost za naš celotni razvoj.

Kako naj torej izkoristimo prosti čas? Prav za prav ima moralno pravico do prostega časa samo oni, ki ga pravilno uporabljajo. Prosti čas naj bi se razdelil v tri skupine: odpočitek po delu, potem veselje in zabava ter končno izobrazba tako s stališča telesa kakor duha. Med telesno in duhovno izobrazbo mora biti pravo razmerje.

Kar se tiče stremljenja po izobrazbi, je naša doba ustvarila sicer mnogo dobrega, toda pri vsem svojem napredku je mnogo pripomogla k zmanjšanju človeške osebnosti. V prostem času in s pomočjo naprav, ki jih je ustvarila družba, je treba gojiti predvsem posebno nadarjenost, ki jo čuti in ima posameznik. Naša doba je dosegla, da ne smatramo izobrazbe za privilegij posameznih premožnih slojev, temveč za pravico vsakega, ki ima talent in voljo. Pri tem obstoja seveda velika nevarnost polovične izobrazbe in nevarnost sprejemanja vtisov, ki jih ne more vsak prebaviti. Zato je potrebno dobro posvetovanje, ki se ozira tudi na odrasle, kolikor je v njih volje in zmožnosti do nadaljnje izobrazbe. To je predvsem naloga naših delavskih in drugih sličnih organizacij. Često se govori o prepadu med akademiki in drugimi inteligenti — in vendar je s tem dana možnost vzpostavitve plodonosnega kontakta med obema deloma.

Telesni izobrazbi je namenjen predvsem sport, ki se pa ne sme pretiravati in mora biti v skladu s smislom življenja. Sport je nekaj več od navadnega mehanizma in tudi nekaj več od lepote, ker ima istočasno visoko moralno vrednost. Telesna izobrazba mora biti vedno podrejena višjim dolžnostim, ki jih ima človek v duhovnem področju. Popolnoma napačna je trditev, da je sport nekaj zgolj fizičnega, kajti za marsikatero sportno panogo je potrebna močna in resna volja. Pri sportu je zlasti velikega etičnega pomena disciplina.

Odrasli morajo skrbeti za sodelovanje z mladino, toda mladina se ne sme vzgajati v duhu, ki ne priznava razen lastne nobene druge avtoritete. Zato pa je potrebno, da starejši človek v občevarstvu z mladino ne nastopa kot dolgočasnež, temveč vedno le tako, da vidi mladina v njem človeka, ki ima razumevanje zanjo. Mladina vidi življenje le od lepe strani, hoče imeti veselja in solnce, zato se ta prirodni nagon ne sme zanemarjati ali celo ovirati. Mladini je potrebno oblikovanje življenja. Ako se hoče povzpeti mladina v kulturnem oziru v višino, je to mogoče le v primerni obliki.

Drobne zgodbe

V Parizu izhaja časopis, ki se bavi z gojitvijo in vzgojo mačk. V tem časopisu se objavljajo takile in slični oglasi:

»18. t. m. se je Mitsou (last gospe Bary, 4 Rue du Temple) poročil s Sahiamunijo.«
— »Gospodična Seroque ima čast sporočiti poroko svoje modre perzijske mačke.«
— »Moder perzijski maček, večkrat odlikovan, želi stopiti v stik z mačko istega plemena. Ponudbe na upravo lista: — »Lep siamski maček, dvakrat odlikovan, s krasnimi, zelo modrimi očmi, se želi poročiti z lepo Siamko.« (Manjka samo: »Posredovalci izključeni!)

Amerika, klasična dežela rekordov, je postavila nov rekord, topot na kirurškem polju. Ne posebnega zavidanja vreden rekordist je neki policijski narednik, ki se je 1923 pri neki avtomobilski nezgodi ponesrečil ter so ga morali od tedaj 268krat operirati. 19 teh operacij je bilo smrtonovarnih. Sedaj se mu je stanje zboljšalo, toda po mnenju kirurgov ga bodo morali operirati še desetkrat, preden bo mogel zapustiti bolnico. (Rekord, ki je prav tako mučen kakor — malo verjeten.)

Galerije slik imamo zato, da si počasi ogledujemo razstavljene slike. Drugačnega mnenja je Američan Tom Big Hery, ki se je pripeljal iz Detroita v London, preletel v 27 minutah vse dvorane in hodnike Narodne galerije in tako postavil rekord, da

je v času pičle pol ure »videle« vseh 4000 slik. (V bodoče si bodo morali preskrbeti slični rekordisti dvokolesa, če bodo hoteli postaviti nove rekorde.)

»Ali je zadosten vzrok za razporoko, če kdo preveč obožuje živali? Ali je ločitev zakona opravičena, če kdo govori z živalmi, kakor da bi bila človeška bitja, kar dela na znanec in sorodnike globok vtis?«

O tem je moralo razpravljati neko francosko sodišče, ki je obenem ugotovilo, da obtožena žena ni ljubila le kvalitete, temveč tudi kvantiteto, kajti v svojem stanovanju je imela več mačk, psov, želvo, morskega prašička, ptice in ribe... (Sodišče si je pridržalo pravico osemndnevnega razmišljanja.)

Nedavno je umrl v Londonu odvetnik, ki je zapustil zanimivo statistiko. Skrbno je zabeleževal namreč vsak poljub, ki ga je dobil od žene tekom dvajsetih let. V prvem letu so dosegli ti ljubezenski dokazi število 30.000, torej okrog 100 poljubov na dan. V drugem letu so se zmanjšali za polovico, v tretjem letu pa jih je prišlo komaj 10 na dan. Po petih letih je štel le še po dva poljuba dnevno: zjutraj in zvečer. To število je ostalo neizpremenjeno do petnajstega zakonskega leta. Pozneje je sledil le tu pa tam kak poljub, končno pa ni bilo nobenega več. (Tako se spremenjajo časi in mi ž njimi!)

Alkoholizem v starem Egiptu

Noe je večkrat »barko« vozil, če smemo verjeti sv. pismu, in alkoholizem je razsajal že v dobi, ko so Jožefa prodali njegovi bratje. Tudi Egipčani so uživali kvašene pijače, zlasti ječmenovec. Niže ljudstvo se je zadovoljevalo z nekakim olom, črnim pivom iz prosa. Slično proseno vino je še danes običajno v Abesiniji. Najzanimivejše pa je to, da je že stari Egipt poznal društva za pobijanje pijančevanja.

Jecljanje

»Times« so na svojo pozvedbo glede te bolezni dobile od strokovnjakov nekaj zanimivih odgovorov. Angleški zdravnik dr. J. Stenson Hooker izjavlja, da v 50 letih svojega zvanja ni nikdar naletel na eno samo ječavko, čeprav ga je prišlo mnogo nervoznežev za svet vpraševat. Hooker meni, da tiči razlaga v sami dušeslovni tvorbi ženskega spola. Drugi dopisnik, dr. Aleks Johnston, izraža trditev, da pride na 17 jecljavcev 16 moških in 1 ženska. Nadalje je opazil, da je jeckanje pogostejše pri Nemcih in Angliji, Američanih nego pri Latinih in Slovanih.

Vsebina:

Zemlja se ustavlja,
svetloba pojema
Povers:
Življenski serum
Znanost v višini 5350 m
Dr. A. Froehlich:
Želodčni tvorí ozdrav-
ljivi brez operacije
Zavojevanje morskih
globin
Pustolovščine v
romanih in v življenju
A. Ladiženski:
Domovina Osetov
Rokoborba nekdanj in
sedaj
V. Nemirovič-
Dančenko:
Dih večnih skrivnosti
D. Ravljen:
Življenske razmere v
Poruhrju
V kirinski deželi
Živali v jetnišnicah
Smrt značajnega
človeka in umetnika
Umetni k mlk

Važno za vse naročnike in čitatelje

Zakaj je „Življenje in svet“ tak in ne drugačen

Sest knjig »Življenja in sveta« s tolikim številom naročnikov — takih naročnikov, katerim je namenjen in ki so našli v njem priljubljenega domačega učitelja in nepogrešljivega prijatelja — je v naših razmerah in v naši dobi razveseljivo dejstvo in neizpodbiten dokaz plodonosnega stika med našim časopisom in inteligentnimi naročniki iz preprostih slojev, med ljudmi, katerih število je pri nas čedalje višje.

Uredništvo je bilo in bo ostalo zvesto načelu, da mora »Življenje in svet« priobčevati le take sestavke, ki so umljivi tako širokemu krogu čitateljev in čitateljic, kakor ga ima naša tedenska revija. Treba je računati s tem, da čita »Življenje in svet« nad deset tisoč ljudi, ki jim ni za površno radoznalost zadovoljujoče štivo, ampak hočejo v svoji težnji po naobrazbi in v koristni izrabi prostega časa mnogo zvedeti in mnogo doživeti — značilen pojav naše dobe, ki poraja dnevno nove čudeže v vseh področjih znanosti.

Napačno in v ošabnost je usmerjeno mnenje, da se bliža konec resnim časopisom in da bodo dosegli visoke naklade samo oni časniki in časopisi, ki umeje dobro »zabavati« svoje občinstvo. V Ameriki, Angliji in tudi v Franciji (da ne govorimo o Češkoslovaški) izhajajo tedenske revije in magazini, ki s svojo vsebino in s številom svoje naklade naravnost smešijo slične trditve. V Ameriki izhajajo revije — seveda je njih cena nekoliko višja od »Življenja in sveta«! — ki nudijo čitateljem ogromno bogastvo štiva. In ni res, da prinašajo samo »senzacije«. Nasprotno. V popularnih člankih poročajo o najnovejših napredkih znanosti in vede, o literaturi, o novih odkritjih i. dr. Najznamenitejši učenjaki stopijo radevolje s svojega visokega katedra, strokovnjaki vseh panog se ne sramujejo napisati za široko občinstvo poljudnih razprav in razlag. Odtod napredek in razvoj množice v duhovnem življenju.

V stremljenju, da mora biti vsebina »Življenja in sveta« kar najbolj preprosta in kar največ možno lahko razumljiva, smo izpustili marsikaj, čeprav smo mnenja, da se more večina stvari razložiti preprosto in splošno umljivo, kar pa zmore v nekih primerih le pero strokovnjaka. Zato se obračamo tem potem na naše znanstvenike s prošnjo za sodelovanje v prid duhovnega razvoja in napredka deset tisočev onih, ki jih je dosedaj ločil od njih prepad med visoko izobrazbo ter prirodnim talentom in voljo po večji izobrazbi. In ta prepad more premostiti le poljudna večina strokovnjakega peresa.

Morda se je zgodilo in se še bo, da posamezen čitatelj ne bo mogel slediti prav vsakemu sestavku. Če se to zgodi, ga prosimo, naj obrne list, našel bo na drugih straneh dovolj zas. Mogoče pa se motimo ter ima tudi najpreprostejši čitatelj svojo korist od sestavka, ki mu ni takoj popolnoma umljiv.

Velike angleške tedenske revije, namenjene širokemu občinstvu, puste navadno po eno stran na razpolago založniku, ki tam razlaga v intimnem stiku z naročniki, zakaj je priobčen ta ali oni članek ali zakaj je list zavzel to ali ono stališče. »Življenje in svet« tega ne dela, kajti tisočere žive vezi spajajo uredništvo z naročniki in čitatelji. To pot smo napravili izjemo, ker imamo

posebno prošnjo na naše naročnike in čitatelje ter smo uverjeni, da nam bodo ustregli in tako koristili sebi in svojemu časopisu, ki jim je drag prijatelj in učitelj.

»Življenje in svet« je tak in ne drugačen predvsem zato, ker se je ustalil knog njegovih čitateljev med takimi inteligentnimi sloji, ki ga ne morejo

(Nadaljevanje na predzadnji strani)